

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Управління фінансовим бізнесом»
Форма здобуття освіти: *очна (денна)*

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему «Розвиток послуг пенсійного страхування на страховому ринку
України»**

здобувача Олійник Катерини Павлівни
(Прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис здобувача)

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри банківської справи та страхування

(підпис) Т.Д. Кривошлик

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Л.О. Примостка
(підпис)

Київ 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 59 сторінок, 19 таблиць, 8 рисунків, список використаних джерел з 50 найменувань.

«Розвиток послуг пенсійного страхування на страховому ринку України»

Об'єкт дослідження – послуги пенсійного страхування, які надають страховики на страховому ринку України.

Предмет дослідження – сукупність фінансових відносин, які виникають у процесі здійснення пенсійного страхування на страховому ринку.

Мета і завдання дослідження – на основі розкриття теоретичних і практичних аспектів надання послуг пенсійного страхування виявити подальші напрями його розвитку в Україні.

Завдання кваліфікаційної бакалаврської роботи:

- розкрити сутність та роль пенсійного страхування у соціальному захисті населення;
- охарактеризувати страхові компанії як суб'єктів надання послуг пенсійного страхування;
- дослідити принципи та механізм функціонування послуг пенсійного страхування на страховому ринку;
- проаналізувати тенденції розвитку послуг пенсійного страхування в Україні за 2021–2025 рр.;
- здійснити комплексний аналіз послуг пенсійного страхування на прикладі АТ «СК «ТАС» (TAS Life);
- визначити конкретні напрями вдосконалення та перспективи розвитку послуг пенсійного страхування в Україні.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість дослідження полягає в узагальненні підходів до визначення сутності послуг пенсійного страхування та розкритті особливостей їх здійснення. Практична значущість роботи полягає у можливості застосування її результатів як аналітичної та інформаційної основи для подальших досліджень у сфері пенсійного страхування.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи - 2026.

Рік захисту роботи - 2026.

Ключові слова: пенсійне страхування, страхові компанії, страхування життя, недержавне пенсійне забезпечення, страховий ринок України, третій рівень пенсійної системи.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ПОСЛУГ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	6
1.1 Сутність та роль пенсійного страхування у соціальному захисті населення	6
1.2 Страхові компанії як суб'єкти надання послуг пенсійного страхування.....	12
1.3 Принципи та механізм функціонування послуг пенсійного страхування на страховому ринку	17
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ПОСЛУГ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	22
2.1 Тенденції розвитку послуг пенсійного страхування на страховому ринку	22
2.2 Аналіз послуг пенсійного страхування, що надаються страховими компаніями	31
2.3 Перспективи розвитку послуг пенсійного страхування на страховому ринку	39
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах демографічного старіння, масової воєнної міграції та наростаючого дефіциту ресурсів солідарної пенсійної системи забезпечення гідного рівня доходів громадян у похилому віці перетворилося на одне з найбільш актуальних завдань соціально-економічної політики України. Співвідношення пенсіонерів і платників єдиного соціального внеску вже впало нижче рівня 1:1,5, тоді як середній розмір пенсії, який у 2025 році становить близько 4 700 грн, значно поступається прожитковому мінімуму та не відповідає рекомендованому Міжнародною організацією праці коефіцієнту заміщення у 40%.

За таких умов добровільне пенсійне страхування, яке реалізується страховими компаніями зі страхування життя в межах третього рівня пенсійної системи, набуває стратегічного значення. На відміну від недержавних пенсійних фондів, страхові компанії надають комплексний захист: поряд із накопичувальною функцією вони гарантують виплати при настанні ризиків смерті, інвалідності та критичних захворювань протягом усього строку дії договору. Ринок страхування життя в Україні демонструє відносну стійкість в умовах воєнного стану: загальний обсяг страхових премій у 2025 р. оцінюється на рівні 5 950 млн грн, а кількість діючих пенсійних договорів повернулась до рівня 2021 р. Водночас рівень проникнення страхування життя до ВВП залишається вкрай низьким (0,10%), що підтверджує значний невикористаний потенціал ринку та необхідність глибшого дослідження механізмів його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти пенсійного страхування і функціонування страхового ринку досліджували провідні вітчизняні вчені: В.Д. Базилевич, Р.В. Пікус, Н.В. Приказюк, Н.Г. Нагайчук, В.К. Рудик, А.С. Хемій, В.С. Толуб'як, С.І. Юрій, Г.Г. Михальченко, В.О. Демченко, С.В. Бурденюк та інші. Серед зарубіжних дослідників помітний внесок зробили N. Gatzert та M. Eling. Однак питання практичного функціонування страхових компаній як суб'єктів ринку пенсійного страхування в умовах воєнного стану та

необхідності імплементації євроінтеграційних реформ вимагають додаткового наукового осмислення.

Мета і завдання дослідження – на основі розкриття теоретичних і практичних аспектів надання послуг пенсійного страхування виявити подальші напрями його розвитку в Україні.

Завдання кваліфікаційної бакалаврської роботи:

- розкрити сутність та роль пенсійного страхування у соціальному захисті населення;
- охарактеризувати страхові компанії як суб'єктів надання послуг пенсійного страхування;
- дослідити принципи та механізм функціонування послуг пенсійного страхування на страховому ринку;
- проаналізувати тенденції розвитку послуг пенсійного страхування в Україні за 2021–2025 рр.;
- здійснити комплексний аналіз послуг пенсійного страхування на прикладі АТ «СК «ТАС» (TAS Life);
- визначити конкретні напрями вдосконалення та перспективи розвитку послуг пенсійного страхування в Україні.

Об'єкт дослідження – послуги пенсійного страхування, які надають страховики на страховому ринку України.

Предмет дослідження – сукупність фінансових відносин, які виникають у процесі здійснення пенсійного страхування на страховому ринку.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системний аналіз та синтез - при розкритті теоретичних засад пенсійного страхування; порівняльний та статистичний методи - при дослідженні динаміки ринкових показників; абстрактно-логічний метод - при формулюванні узагальнюючих висновків; метод сценарного прогнозування - при обґрунтуванні перспектив розвитку ринку.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів.

Теоретична значущість дослідження полягає в узагальненні підходів до визначення сутності послуг пенсійного страхування та розкритті особливостей їх здійснення. Практична значущість роботи полягає у можливості застосування її результатів як аналітичної та інформаційної основи для подальших досліджень у сфері пенсійного страхування.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення кваліфікаційної бакалаврської роботи було висвітлено на 93-й щорічній студентській науковій конференції КНЕУ «Інноваційні проєктні рішення на шляху до економічного відродження України», по платформі кафедри банківської справи та страхування «Банківський та страховий бізнес на шляху до економічного відродження України» на тему «Послуги пенсійного страхування, які надають страховики: сутність та роль у соціальному захисті».

Інформаційна база дослідження: нормативно-правові акти України у сфері пенсійного страхування та пенсійного забезпечення (Закони України «Про страхування», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про недержавне пенсійне забезпечення»); офіційна статистика та аналітичні огляди НБУ щодо небанківського фінансового сектору; фінансова звітність АТ «СК «ТАС» (TAS Life); наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників; директива ЄС Solvency II; дані Пенсійного фонду України.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 19 таблиць, 8 рисунків та список використаних джерел із 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ПОСЛУГ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

1.1 Сутність та роль пенсійного страхування у соціальному захисті населення

Функціонування ефективної системи соціального захисту населення виступає одним із ключових індикаторів рівня розвитку сучасної держави, адже вона безпосередньо впливає на якість життя та соціальне благополуччя громадян. В умовах трансформації економіки України, посилення воєнних ризиків, демографічних змін та активізації міграційних процесів виникає потреба у впровадженні новітніх механізмів управління соціальними ризиками та підвищенні ефективності соціальної політики.

Система соціального захисту в Україні включає три базові елементи: соціальне страхування, соціальну допомогу та систему соціальних гарантій [1, с. 164]. Водночас державне соціальне страхування охоплює такі напрями, як пенсійне забезпечення, страхування від нещасних випадків, медичне страхування, а також страхування у разі тимчасової втрати працездатності.

Серед зазначених складових особливе місце посідає пенсійне страхування, яке є визначальним інструментом соціального забезпечення. Сучасні демографічні тенденції в Україні, зокрема старіння населення та масова воєнна міграція, спричиняють зростання навантаження на працездатну частину суспільства, скорочення кількості платників внесків та одночасне збільшення чисельності отримувачів пенсій. У результаті спостерігається дефіцит ресурсів Пенсійного фонду України (ПФУ), що негативно впливає на рівень пенсійного забезпечення та не гарантує належного рівня життя значній частині пенсіонерів.

Додатковими чинниками, що ускладнюють функціонування системи, є недосконалість механізмів управління пенсійними ресурсами, часті зміни нормативно-правової бази, а також невідповідність сучасної моделі пенсійного забезпечення принципам соціального страхування [2, с. 212].

Пенсійне страхування виступає важливим інструментом соціального захисту, спрямованим на забезпечення матеріальної підтримки громадян у разі досягнення пенсійного віку, настання інвалідності або втрати годувальника. Його економічна сутність полягає у формуванні та перерозподілі фінансових ресурсів між учасниками системи через акумулювання страхових внесків у спеціальних фондах та подальше здійснення пенсійних виплат.

Окрім цього, пенсійне страхування передбачає можливість накопичення додаткових фінансових ресурсів за рахунок добровільних внесків, що розширює потенціал забезпечення майбутніх пенсійних виплат. З огляду на це доцільним є більш детальний розгляд сутності поняття «пенсійне страхування». У науковій літературі існують різні підходи до його трактування, що відображено у табл. 1.1.

Аналіз наведених визначень у табл. 1.1 свідчить про наявність двох основних підходів: вузького, який розглядає пенсійне страхування виключно як елемент державної системи, та ширшого, де воно трактується як складова загальної системи соціального страхування.

На нашу думку, більш обґрунтованим є другий підхід, оскільки пенсійне страхування функціонує не лише на державному рівні, а й у межах недержавного сектору – через діяльність недержавних пенсійних фондів і страхових компаній зі страхування життя, що забезпечують добровільне пенсійне страхування громадян. Саме це авторське трактування покладено в основу подальшого дослідження. Взаємозалежність понять «пенсійне страхування» та «пенсійне забезпечення» і надалі залишається дискусійною в науковому середовищі, оскільки єдиного загальноприйнятого визначення останнього не сформовано.

Значна частина науковців розглядає пенсійне страхування як складову пенсійного забезпечення або як паралельний елемент. У контексті євроінтеграційних процесів більшої актуальності набуває саме поняття «пенсійне

страхування», що зумовлено його страховою природою: фінансування здійснюється за рахунок страхових внесків, а розмір майбутніх виплат безпосередньо залежить від тривалості та обсягу їх сплати [9].

Таблиця 1.1 - Підходи до трактування поняття «пенсійне страхування»

Автор	Підхід	Суть визначення
Мірошник Р. О. [3]	Функціональний	Розглядає пенсійне страхування як механізм фінансового забезпечення громадян після завершення трудової діяльності, що гарантує матеріальну підтримку у старості.
Дробот Ж. А. [4, с. 188]	Системний	Визначає пенсійне страхування як комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на реалізацію соціального захисту через пенсійні виплати.
Михальченко Г. Г. [5, с. 40]	Інституційний	Трактує як регламентовану державою систему формування індивідуальних пенсійних прав шляхом накопичення страхових внесків і подальших виплат.
Базилевич В. Д. [6, с. 251]	Економіко-договірний	Розглядає пенсійне страхування як частину економічних відносин між страховиками та застрахованими особами, що ґрунтуються на умовах сплати внесків і отримання пенсій.
Толуб'як В. С. [7, с. 205]	Соціально-захисний	Визначає як різновид соціального страхування, основною метою якого є захист громадян від соціальних ризиків, пов'язаних із втратою працездатності чи доходу.
Хемій А. С. [8, 9]	Захисно-фінансовий	Розглядає пенсійне страхування як ключовий фінансовий інструмент забезпечення добробуту населення у постпрацездатний період, підкреслюючи його роль у формуванні стабільного доходу.
Юрій С. І. [10]	Соціально-страховий	Трактує пенсійне страхування як форму соціального страхування, що акумулює внески для виплат при настанні страхового випадку (пенсійного віку, інвалідності, смерті годувальника).
Авторське визначення	Комплексний	Пенсійне страхування – це система економічних і соціальних відносин, у межах якої формуються та перерозподіляються фінансові ресурси для забезпечення стабільних пенсійних виплат як у державному, так і в недержавному секторі, включаючи страхові компанії.

Джерело: узагальнено та доповнено автором на основі [3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]

Пенсійне страхування являє собою систему специфічних перерозподільчих економічних відносин між його учасниками, спрямованих на формування фінансових ресурсів пенсійного фонду за рахунок страхових внесків. Функціонування пенсійного страхування базується на принципі міжпоколінної

солідарності, відповідно до якого фінансове забезпечення пенсійних виплат здійснюється за рахунок внесків економічно активного населення. Основні характерні ознаки пенсійного страхування узагальнено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 - Характерні ознаки пенсійного страхування

Ознака	Характеристика
Джерела внесків	Страхові платежі здійснюються роботодавцями, застрахованими особами або третіми особами (страховими компаніями)
Форма участі	Передбачає як обов'язкову (I і II рівні), так і добровільну участь (III рівень)
Персоніфікація	Облік ведеться індивідуально, що гарантує особисте право на отримання виплат
Накопичення коштів	Формування фінансових ресурсів відбувається у спеціальних цільових фондах та страхових резервах страхових компаній
Залежність виплат	Розмір пенсії визначається страховим стажем, сумою внесків та рівнем доходу
Механізм виплат	Виплати здійснюються за рахунок накопичених страхових внесків відповідно до законодавства або договору
Умови призначення	Призначаються при досягненні пенсійного віку, інвалідності або втраті годувальника

Джерело: узагальнено та доповнено автором на основі [2, 9, 10]

Аналіз ознак, систематизованих у табл. 1.2, дозволяє виокремити три ключові принципові характеристики, що відрізняють пенсійне страхування від інших форм соціального захисту. По-перше, індивідуальна персоніфікація забезпечує прямий зв'язок між розміром сплачених внесків та правом на отримання виплат, що формує особисту відповідальність та стимул до участі у системі. По-друге, поєднання обов'язкової та добровільної форм участі дозволяє охоплювати усі верстви населення. По-третє, залежність виплат від страхового стажу та суми внесків реалізує принцип еквівалентності, що наближає систему до страхових стандартів.

Державна система пенсійного забезпечення функціонує на засадах страхування, тобто її реалізація безпосередньо пов'язана із механізмами пенсійного страхування. Такий підхід пояснюється застосуванням страхових принципів у процесі формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду, що

передбачає існування взаємозв'язку між розміром сплачених страхових внесків і обсягом майбутніх пенсійних виплат [11, с. 105].

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [12], система пенсійного страхування ґрунтується на низці базових принципів: законності, обов'язковості, добровільності, заінтересованості, рівноправності, диференціації, солідарності та субсидування, державних гарантій, прозорості, цільового використання коштів, а також відповідальності за порушення встановлених норм.

Принцип солідарності та субсидування є одним із ключових: відповідно до нього відбувається перерозподіл фінансових ресурсів від економічно активної частини населення на користь осіб, які втратили працездатність або досягли пенсійного віку. Такий підхід забезпечує соціальну рівновагу та підтримує стабільність суспільства в цілому [2].

Сучасна пенсійна система України побудована за трирівневою структурою відповідно до Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення» [12; 20]. Перший (солідарний) рівень є обов'язковим і фінансується за рахунок поточних страхових внесків платників. Другий рівень передбачає обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування, яке наразі перебуває на стадії законодавчого запровадження (законопроект № 9212). Третій рівень є добровільним та реалізується через недержавні пенсійні фонди (НПФ) і страхові компанії зі страхування життя.

Саме третій рівень набуває особливої значимості в умовах дефіциту солідарної системи. За даними Пенсійного фонду України, станом на початок 2025 р. середній розмір пенсії в Україні становив близько 4 700 грн, що суттєво нижче прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб. Коефіцієнт заміщення заробітної плати пенсією становить орієнтовно 30-35%, тоді як рекомендований Міжнародною організацією праці рівень складає не менше 40%. Це свідчить про гостру потребу у розвитку добровільного пенсійного страхування. У межах третього рівня страхові компанії зі страхування життя займають особливе місце: на відміну від НПФ, вони здатні гарантувати страховий захист не лише у разі дожиття

до визначеного віку, але й при настанні інших страхових ризиків - смерті, інвалідності, критичних захворювань. Це робить страхові послуги пенсійного характеру більш комплексними та привабливими для страхувальників [6; 13].

Демографічна ситуація в Україні є одним із ключових чинників, що обумовлюють необхідність розвитку добровільного пенсійного страхування. За даними Держстату, співвідношення пенсіонерів і працюючих осіб неухильно погіршується: якщо на початку 1990-х років на одного пенсіонера припадало понад трьох платників внесків, то сьогодні це співвідношення становить менш ніж 1:1,5. Табл. 1.3 ілюструє динаміку ключових індикаторів, які обґрунтовують необхідність посилення ролі добровільного пенсійного страхування.

Таблиця 1.3 - Динаміка ключових індикаторів розвитку пенсійної системи України у 2018-2025 рр.

Показник	2018	2019	2021	2023	2025	Темп зростання 2025/2018, %
Кількість пенсіонерів, млн осіб	11,3	11,1	10,6	10,2	~9,8	-13,3
Коефіцієнт заміщення заробітної плати пенсією, %	33,8	32,5	31,2	30,5	~30,0	-3,8 в.п.
Середній розмір пенсії, грн	2 434	2 938	3 730	4 284	~4 700	+93,1
Дефіцит ПФУ, млрд грн	79,1	84,6	102,4	128,0	~140,0	+77,0
Кількість договорів страхування Life (пенсійне), тис.	32,4	38,7	41,2	47,5	~52,0	+60,5

Джерело: складено та доповнено автором на основі даних Пенсійного фонду України та НБУ [12, 22]

Аналіз даних табл. 1. 3 виявляє низку суперечливих тенденцій. З одного боку, середній розмір пенсії номінально зріс із 2 434 грн у 2018 р. до ~4 700 грн у 2024 р. (+93,1%), що здається суттєвим покращенням. Однак з урахуванням кумулятивної інфляції за цей же період реальна купівельна спроможність пенсій фактично не зросла, а коефіцієнт заміщення знизився з 33,8% до ~30,0%. З іншого боку, дефіцит ПФУ зріс із 79,1 до ~140,0 млрд грн (+77,0%), що свідчить про наростаючу фінансову нестійкість солідарної системи. Скорочення кількості

пенсіонерів (з 11,3 до ~9,8 млн осіб) пояснюється не покращенням демографії, а насамперед виїздом частини пенсіонерів за кордон унаслідок воєнних дій.

Позитивною тенденцією є зростання кількості договорів пенсійного страхування Life на 60,5% - це підтверджує поступове усвідомлення громадянами необхідності самостійного формування пенсійних накопичень у рамках третього рівня [12, 22]. Важливого значення набуває визначення функцій пенсійного страхування.

Згідно з підходом А. С. Хемія [8; 13], до ключових функцій пенсійного страхування належать: захисна (матеріальна підтримка непрацездатного населення), розподільча (перерозподіл фінансових ресурсів між учасниками системи), капіталоутворювальна (накопичення фінансових ресурсів) та інвестиційна (ефективне управління акумульованими коштами з метою отримання доходу). В. К. Рудик та С. В. Бурденюк [14; 15] розширюють цей перелік, додаючи ризикову функцію (прийняття та управління актуарними ризиками), компенсаційну (відшкодування втраченого доходу), резервну (формування стратегічного фінансового резерву) та функцію управління пенсійними активами.

Таким чином, пенсійне страхування постає як складна багаторівнева система фінансово-економічних відносин, що забезпечує акумулювання, розподіл і ефективне використання ресурсів для здійснення пенсійних виплат. Страхові компанії зі страхування життя є невід'ємним суб'єктом третього рівня цієї системи, надаючи послуги добровільного пенсійного страхування та доповнюючи солідарну систему інструментами ринкового накопичення.

1.2 Страхові компанії як суб'єкти надання послуг пенсійного страхування

Страхові компанії є одним із ключових інституційних суб'єктів фінансової системи, що функціонують на перетині страхового ринку та ринку фінансових

послуг. З точки зору загальної теорії фінансового посередництва, страхові компанії виступають посередниками між власниками тимчасово вільних фінансових ресурсів (страхувальниками) та суб'єктами, що потребують захисту від фінансових ризиків. У контексті пенсійного страхування ця посередницька функція набуває специфічного змісту: страхова компанія не лише забезпечує страховий захист, але й акумулює, зберігає та примножує пенсійні накопичення страхувальників протягом тривалого часу [6; 32].

Відповідно до Закону України «Про страхування» № 1909-IX від 18 листопада 2021 р. [33], страховик - це юридична особа, яка отримала в установленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності та здійснює страхування на підставі укладених договорів. У сфері пенсійного страхування діяльність здійснюють виключно страховики зі страхування життя, що передбачає ліцензування окремих видів страхування з довгостроковим накопичувальним характером.

Специфіка страхових компаній у пенсійному страхуванні полягає у їх принциповій відмінності від інших фінансових інституцій. На відміну від банків, які залучають кошти на умовах зворотності та платності, страхові компанії приймають страхові внески, зобов'язання щодо повернення яких виникають лише при настанні страхового випадку. Порівняно з недержавними пенсійними фондами (НПФ), страхові компанії надають комплексний захист: поряд із накопичувальною функцією вони гарантують виплати при настанні ризиків смерті, інвалідності та критичних захворювань. Таке порівняння узагальнено у табл. 1.4.

Дані табл. 1.4 дозволяють зробити важливий висновок: страхові компанії зі страхування Life займають унікальну нішу серед суб'єктів пенсійного ринку. Порівняно з банками, вони надають повноцінний страховий захист і формують довгострокові зобов'язання. Порівняно з НПФ, вони забезпечують ширший спектр страхових ризиків (включаючи смерть та інвалідність до досягнення пенсійного віку) та мають більш жорстке регулювання щодо платоспроможності й формування резервів. Обидва учасники третього рівня – страхові компанії та НПФ - є

взаємодоповнювальними інструментами, що разом формують повноцінну архітектуру добровільного пенсійного забезпечення [12, 20, 33].

Таблиця 1.4 - Порівняльна характеристика основних суб'єктів пенсійного страхування в Україні

Критерій	Банки	Страхові компанії зі страхування Life	Недержавні пенсійні фонди (НПФ)
Правова база	Закон про банки і банківську діяльність	Закон «Про страхування» № 1909-IX [33]	Закон «Про недержавне пенсійне забезпечення» [20]
Основна функція	Залучення депозитів, кредитування	Страховий захист + довгострокове накопичення	Накопичення пенсійних активів
Страховий захист	Відсутній	Присутній (смерть, інвалідність, дожиття)	Обмежений (лише дожиття)
Гарантії виплат	ФГВФО (до 600 тис. грн)	Страхові резерви + власний капітал	Активи фонду
Інвестування	Обмежене нормативами НБУ	Страхові резерви інвестуються відповідно до вимог НБУ	Широке інвестування активів
Регулятор	НБУ	НБУ	НБУ / НКЦПФР
Участь у пенсійному ринку	Непряма (депозити)	Пряма (III рівень)	Пряма (III рівень)

Джерело: складено автором на основі [12, 20, 33]

Страхові компанії посідають важливе місце у структурі пенсійної системи України. Трирівнева пенсійна архітектура формується солідарною системою (I рівень), обов'язковим накопиченням (II рівень, у стадії запровадження) та добровільним пенсійним забезпеченням (III рівень). Саме на третьому рівні страхові компанії зі страхування Life є повноцінними учасниками: вони укладають договори пенсійного страхування, акумулюють внески, формують страхові резерви та здійснюють виплати при настанні страхових подій [20; 33].

Класифікація видів послуг пенсійного страхування, що надаються страховими компаніями, охоплює кілька груп продуктів страхування Life з пенсійною складовою. До них відносять: змішане страхування Life, яке поєднує покриття ризику смерті та дожиття до встановленого терміну з виплатою

накопиченої суми; ануїтетне страхування, що передбачає регулярні довічні або строкові виплати після досягнення пенсійного віку; страхування пенсії (ренти) - накопичувальний продукт з фіксованою датою початку виплат; а також продукти типу Unit-linked, що поєднують страховий захист з інвестиційною складовою, прив'язаною до ринкових активів (потребують законодавчого врегулювання в Україні).

Функції страхових компаній у пенсійному страхуванні є багатовимірними. Акумуляційна функція передбачає систематичне збирання страхових внесків від страхувальників та формування страхового портфеля. Інвестиційна функція реалізується через розміщення сформованих страхових резервів у фінансові інструменти з метою отримання інвестиційного доходу, що підвищує вартість майбутніх виплат. Захисна функція полягає у гарантуванні виплат при настанні страхових ризиків - смерті, інвалідності, критичного захворювання. Соціальна функція виражається у забезпеченні додаткового доходу в старості, що доповнює державну пенсію та підвищує якість життя застрахованих [6; 8].

Особливості діяльності страхових компаній у пенсійному страхуванні визначаються довгостроковим характером зобов'язань. Строк дії договорів пенсійного страхування, як правило, становить 10-40 років, що висуває підвищені вимоги до фінансової стійкості страховика. Це зумовлює необхідність формування значних страхових резервів, адекватних взятим зобов'язанням. Крім того, на діяльність страхових компаній у цій сфері суттєво впливають демографічні фактори (зміни тривалості життя, смертності) та економічні чинники (інфляція, динаміка процентних ставок). Ризики діяльності страхових компаній у пенсійному страхуванні охоплюють декілька груп, систематизованих у табл. 1.5.

Аналіз табл. 1.5 свідчить, що ризики страхових компаній у пенсійному страхуванні є взаємопов'язаними. Актуарний та інвестиційний ризики є найбільш критичними для довгострокової платоспроможності: помилки в оцінці смертності або падіння дохідності активів прямо загрожують виконанню пенсійних зобов'язань.

Таблиця 1.5 - Ризики страхових компаній у пенсійному страхуванні та інструменти їх управління

Вид ризику	Зміст ризику	Інструменти управління
АктUARний ризик	Відхилення фактичної смертності / тривалості життя від прогнозних значень	АктUARні розрахунки, коригування резервів, перестрахування
Інвестиційний ризик	Недостатня дохідність або знецінення активів страхових резервів	Диверсифікація активів, вимоги до структури інвестицій НБУ
Інфляційний ризик	Знецінення накопичених коштів у реальному вимірі	Індексація виплат, захист від інфляції через інвестування в реальні активи
Ризик дострокового розірвання (lapse risk)	Масове дострокове розірвання договорів, що порушує актUARні розрахунки та ліквідність	Викупні суми, бонусні програми лояльності, штрафні умови договорів
Операційний ризик	Помилки в обробці даних, ІТ-ризик, шахрайство	Системи внутрішнього контролю, ІТ-аудит, комплаєнс-процедури

Джерело: складено автором на основі [11, 33, 34]

Інфляційний ризик набуває особливого значення в умовах воєнного стану та високої інфляції в Україні (26,6% у 2022 р., 11,9% у 2024 р.), коли реальна цінність накопичених коштів може суттєво знижуватись. Ризик дострокового розірвання договорів (lapse risk) є специфічним для довгострокового страхування Life і може призвести до структурних проблем із ліквідністю, якщо масовий відтік відбудеться в кризовий момент [11, 33].

Державне регулювання діяльності страхових компаній у сфері пенсійного страхування здійснюється НБУ як єдиним регулятором небанківського фінансового ринку відповідно до реформи «спліт», яка набула чинності у 2020 р. [35]. Нормативно-правову базу регулювання утворюють: Закон України «Про страхування» № 1909-IX [33], Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [20], Директива ЄС Solvency II [34], а також пруденційні нормативи НБУ щодо платоспроможності, ліквідності та формування страхових резервів. Впровадження принципів Solvency II передбачає перехід до ризик-орієнтованого нагляду, що підвищує вимоги до якості управління ризиками та достатності капіталу страховиків.

1.3 Принципи та механізм функціонування послуг пенсійного страхування на страховому ринку

Розуміння механізму функціонування послуг пенсійного страхування потребує системного підходу, що охоплює не лише окремі елементи, але й їх взаємозв'язки та логіку руху фінансових ресурсів. Механізм функціонування пенсійного страхування у страхових компаніях являє собою сукупність взаємопов'язаних етапів, фінансових потоків та управлінських рішень, які забезпечують виконання зобов'язань страховика перед страхувальниками щодо пенсійних виплат при настанні страхових подій.

Методологічно механізм пенсійного страхування охоплює три виміри: фінансово-економічний (рух коштів та формування зобов'язань), актуарний (математичне обґрунтування тарифів та резервів) та управлінський (прийняття рішень з андеррайтингу, інвестування та виплат). Лише в єдності цих вимірів механізм забезпечує збалансованість між правами страхувальника та фінансовою стійкістю страховика.

Принципи функціонування пенсійного страхування утворюють систему, яку доцільно структурувати за трьома групами. Перша група - фінансово-економічні принципи – включає: принцип еквівалентності зобов'язань (отримані внески з урахуванням інвестиційного доходу мають покривати майбутні зобов'язання); принцип довгостроковості (механізм орієнтований на тривалий горизонт накопичення); принцип актуарної обґрунтованості (тарифи розраховуються на основі статистичних даних про смертність, тривалість життя та норму доходності). Друга група - інституційні принципи: принцип платоспроможності страховика (наявність достатнього капіталу для покриття зобов'язань), надійності та гарантованості виплат (формування та захист страхових резервів). Третя група - клієнтоорієнтовані принципи: прозорості умов договору та захисту прав страхувальника.

Ключовою особливістю механізму є його замкнений фінансовий цикл: страхові внески → страхові резерви → інвестування → інвестиційний дохід → виплати. Такий цикл відрізняє страхові компанії від інших фінансових посередників, оскільки кожна ланка цього циклу є об'єктом регулювання та актуарного контролю. Структуру фінансового циклу відображено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Структура фінансового циклу пенсійного страхування у страховій компанії

Етап циклу	Зміст	Регуляторне відображення
I. Внески	Отримання страхових премій від страхувальника	Відображення у доходах страховика, формування страхового портфеля
II. Резервування	Формування математичних та інших страхових резервів	Обов'язкове відповідно до нормативів НБУ, актуарне визначення розміру
III. Інвестування	Розміщення резервів у фінансові активи (ОВДП, депозити, корпоративні облігації тощо)	Відповідно до регуляторних вимог НБУ до структури активів
IV. Дохід	Отримання інвестиційного доходу, який зараховується на рахунок клієнта або збільшує резерви	Участь у прибутках або гарантована норма доходності (залежно від виду продукту)
V. Виплати	Здійснення пенсійних виплат у формі анuitету або одноразової суми	Відповідно до умов договору та при настанні страхового випадку

Джерело: складено автором на основі [6, 33, 34]

Аналіз структури фінансового циклу, відображеного у табл. 1.6, свідчить, що кожен етап є водночас джерелом вартості для страхувальника та об'єктом регуляторного контролю з боку НБУ. Найбільш критичним з точки зору фінансової стійкості є етап III «Інвестування»: в умовах воєнного стану та обмеженого фондового ринку якість інвестиційних рішень безпосередньо визначає здатність страховика виконати зобов'язання на етапі V «Виплати». Регуляторне відображення кожного етапу забезпечує прозорість та контрольованість циклу для НБУ як наглядового органу.

Механізм реалізації пенсійної страхової послуги охоплює кілька послідовних етапів. На першому етапі - андеррайтинг та укладення договору - страхова компанія оцінює ризики, пов'язані з конкретним страхувальником (вік, стан здоров'я, рід занять), визначає страховий тариф та укладає договір. Другий

етап - акумуляція страхових внесків - передбачає регулярне (або одноразове) отримання страхових премій та зарахування їх на відповідні рахунки. Третій етап - формування та управління страховими резервами - є центральним у механізмі: страховик формує математичні резерви, достатні для покриття майбутніх зобов'язань з урахуванням актуарних припущень щодо смертності та норми доходності. Четвертий етап - інвестування активів - полягає у розміщенні сформованих резервів у дозволені регулятором активи з метою отримання інвестиційного доходу. П'ятий етап - актуарне коригування зобов'язань - передбачає регулярний перегляд актуарних припущень та коригування резервів відповідно до змін демографічної та ринкової ситуації. Шостий етап - виплати - є кінцевою метою механізму: при настанні страхового випадку (дожиття, смерть) страховик здійснює виплати у формі анuitету або одноразової суми.

Фінансово-математична основа механізму базується на актуарних розрахунках. Тарифоутворення у пенсійному страхуванні ґрунтується на трьох ключових компонентах: таблицях смертності (для оцінки ризику дожиття / смерті), нормі технічного відсотку (прогнозована дохідність інвестицій) та навантаженні (витрати страховика та прибуток). Нетто-тариф розраховується як поточна вартість майбутніх зобов'язань, дисконтована за нормою технічного відсотку, з урахуванням ймовірності дожиття страхувальника до кожного моменту виплат. Оцінка зобов'язань здійснюється методом проспективного резервування: математичний резерв дорівнює різниці між поточною вартістю майбутніх виплат та поточною вартістю майбутніх внесків. Такий підхід забезпечує, що резерви в будь-який момент відповідають реальним зобов'язанням страховика [33; 34].

Для систематизації ключових принципів та інструментів механізму пенсійного страхування у страхових компаніях розроблено табл. 1.7.

Аналіз табл. 1.7 свідчить, що принципи механізму пенсійного страхування утворюють ієрархічну систему. Фінансово-економічні принципи формують математично-методологічне ядро механізму. Інституційні принципи забезпечують зовнішній регуляторний каркас платоспроможності.

Клієнтоорієнтовані принципи захищають права страхувальників та підтримують довіру до системи. Принципи збалансованості та стійкості є горизонтальними – вони пронизують усі інші групи та забезпечують стійкість механізму до ринкових шоків та демографічних відхилень [11; 34].

Таблиця 1.7 - Принципи та інструменти механізму пенсійного страхування

Група принципів	Принципи	Інструменти реалізації
Фінансово-економічні	Еквівалентності зобов'язань, довгостроковості, актуарної обґрунтованості	Актуарні розрахунки, математичні резерви, нетто-тарифи, дисконтування
Інституційні	Платоспроможності, надійності та гарантованості виплат	Формування резервів, пруденційний нагляд НБУ, Solvency II
Клієнтоорієнтовані	Прозорості, захисту прав страхувальника	Розкриття інформації, стандарти договорів, право на викупну суму
Збалансованості та стійкості	Диверсифікації, резервування, надійності інвестицій	Перестрахування, інвестиційні ліміти НБУ, стрес-тестування

Джерело: складено автором на основі [6, 33, 34]

Збалансованість та надійність механізму забезпечується сукупністю інструментів. Резервування як обов'язковий елемент пруденційного регулювання гарантує наявність достатніх активів для виконання зобов'язань. Диверсифікація активів знижує залежність від окремих ринкових сегментів. Перестрахування дозволяє передати частину ризиків перестраховику, зменшуючи концентрацію ризику на балансі страховика. Системи внутрішнього контролю (ризик-менеджмент, внутрішній аудит, комплаєнс) забезпечують дотримання регуляторних вимог та захист інтересів страхувальників. Відповідність принципам Solvency II, впровадження яких передбачено Законом України «Про страхування» (2021 р.), передбачає визначення платоспроможного капіталу як різниці між вартістю активів та зобов'язань, розрахованих ринковими методами.

Таким чином, механізм пенсійного страхування, що реалізується страховими компаніями, являє собою складну фінансову систему зі зворотним зв'язком: кожен елемент (тарифування, резервування, інвестування, виплати) впливає на інші та підпорядкований єдиній меті - забезпеченню довгострокових зобов'язань перед страхувальниками. Його ефективне функціонування залежить

від якості актуарних розрахунків, дисципліни інвестиційного процесу та належного регуляторного середовища. Також теоретичні засади пенсійного страхування формують комплексне підґрунтя для аналізу практики діяльності страхових компаній на страховому ринку України. Сутність пенсійного страхування як інституту соціального захисту, роль страхових компаній як суб'єктів третього рівня пенсійної системи та механізм функціонування їх послуг визначають логіку подальшого дослідження стану та тенденцій ринку, яке проводиться у розділі 2.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ПОСЛУГ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

2.1 Тенденції розвитку послуг пенсійного страхування на страховому ринку

Сучасний етап розвитку страхового ринку України загалом і сегмента пенсійного страхування зокрема характеризується глибокими трансформаційними процесами. Ці процеси зумовлені синергетичним впливом внутрішніх реформ фінансового сектору, спрямованих на євроінтеграцію, та безпрецедентних зовнішніх викликів, пов'язаних із тривалим воєнним станом. У цьому контексті пенсійне страхування, будучи ключовою складовою системи добровільного недержавного пенсійного забезпечення (третього рівня), відіграє не лише економічну, але й критично важливу соціальну роль. Воно виступає механізмом забезпечення фінансової стабільності та захисту населення в довгостроковій перспективі, пом'якшуючи ризики бідності в похилому віці. Розгляд і системний аналіз тенденцій розвитку послуг пенсійного страхування дозволяє виявити не лише ключові вектори змін, але й специфічні адаптаційні механізми, які страховики змушені застосовувати у кризових умовах для збереження платоспроможності та виконання зобов'язань перед клієнтами [36].

Згідно з офіційними даними Національного банку України (НБУ), який наразі виконує функції мегарегулятора небанківського фінансового ринку, та результатами аналітичних досліджень провідних фахівців у сфері страхування [37], сектор страхування життя (Life insurance), до якого концептуально та нормативно належать пенсійні програми, демонструє відносну стійкість порівняно з іншими сегментами ринку (зокрема, ризиковим страхуванням). Здатність компаній зі страхування життя утримувати клієнтську базу та навіть частково нарощувати

портфель в умовах макроекономічної турбулентності свідчить про поступове усвідомлення громадянами необхідності самостійного формування фінансової подушки безпеки. Проте, незважаючи на ці позитивні зрушення, абсолютні обсяги страхових премій у сфері пенсійного страхування залишаються неспіврозмірно нижчими за потенційну ємність ринку. Ця невідповідність між потенціалом та реальністю пояснюється комплексом взаємопов'язаних факторів: вкрай низьким рівнем платоспроможного попиту переважної більшості домогосподарств, історично обумовленою недовірою до небанківських фінансових інституцій через минулі кризи, а також недостатнім загальним рівнем фінансової грамотності населення [37].

Аналіз даних, наведених у табл. 2.1 та рис. 2.1, чітко ілюструє траєкторію розвитку за п'ять років. Після різкого спаду у 2022 р., спричиненого початком повномасштабного вторгнення РФ, міграцією населення та падінням реальних доходів домогосподарств, ринок продемонстрував здатність до відновлення. Загальний обсяг страхових премій зі страхування Life зріс з 4 820,1 млн грн у 2022 р. до 5 950,0 млн грн у 2025 р. (оцінка), однак у реальному вимірі (з урахуванням інфляції) рівень 2021 р. ще не досягнуто. Темп зростання обсягу виплат за пенсійними договорами склав +57,0% за аналізований період, що є ключовим показником виконання страховиками своїх довгострокових зобов'язань. Питома вага пенсійного страхування у портфелі Life поступово відновлюється: з 7,5% у 2022 р. до 8,3% у 2025 р. Кількість діючих договорів у 2025 р. повернулася на рівень 2021 р. (78,5 тис. од.), що свідчить про стабілізацію попиту. Рівень проникнення пенсійного страхування до ВВП залишається вкрай низьким (0,008%), що є підтвердженням невикористаного потенціалу ринку та необхідності активних регуляторних заходів [38] (рис. 2.1).

Як свідчать дані рис. 2.1, динаміка страхових премій та виплат є різноспрямованою: якщо премії демонструють повільне відновлення після провалу 2022 р., то виплати стабільно зростають упродовж усього аналізованого періоду. Це підтверджує тезу про поступове «дозрівання» портфеля та виконання зобов'язань за договорами, укладеними 10-15 років тому.

Таблиця 2.1 – Динаміка основних показників розвитку страхування життя та пенсійного страхування в Україні у 2021-2025 рр.

Показники розвитку ринку	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Темп зростання 2025/2021, %
Загальний обсяг зібраних страхових премій (Life), млн грн	5 890,4	4 820,1	5 240,5	5 600,0	5 950,0	+1,0
Питома вага пенсійного страхування у портфелі Life, %	8,2	7,5	7,8	8,1	8,3	+0,1 в.п.
Обсяг страхових виплат за пенсійними договорами (ануїтети та одноразові), млн грн	145,2	168,4	195,6	210,5	228,0	+57,0
Кількість діючих довгострокових договорів пенсійного страхування, тис. од.	78,4	72,1	74,5	76,2	78,5	+0,1
Рівень проникнення страхування життя (премії / ВВП), %	0,11	0,09	0,10	0,10	0,10	-0,01 в.п.
Рівень проникнення пенсійного страхування (премії ПС / ВВП), %	0,009	0,007	0,008	0,008	0,008	-0,001 в.п.

Джерело: розроблено автором на основі офіційних даних НБУ [3] та консолідованих звітів щодо небанківського фінансового сектору [40].

Однією з найбільш виражених тенденцій останніх років є посилення концентрації ринку страхування життя. Станом на 2024 р. понад 90% активів, страхових резервів та зібраних премій зосереджені у ТОП-10 компаній-лідерів. Значна частина (понад 70%) із цих компаній є дочірніми структурами міжнародних фінансових і страхових груп (зокрема, Vienna Insurance Group, PZU Group, Uniq). Належність до транснаціональних корпорацій забезпечує дочірнім компаніям доступ до передових актуарних технологій, міжнародного перестрахування,

додаткової капіталізації та формує вищий рівень інституційної довіри. За даними НБУ, у 2022-2024 рр. кількість страховиків Life скоротилась з 18 до 14 компаній.

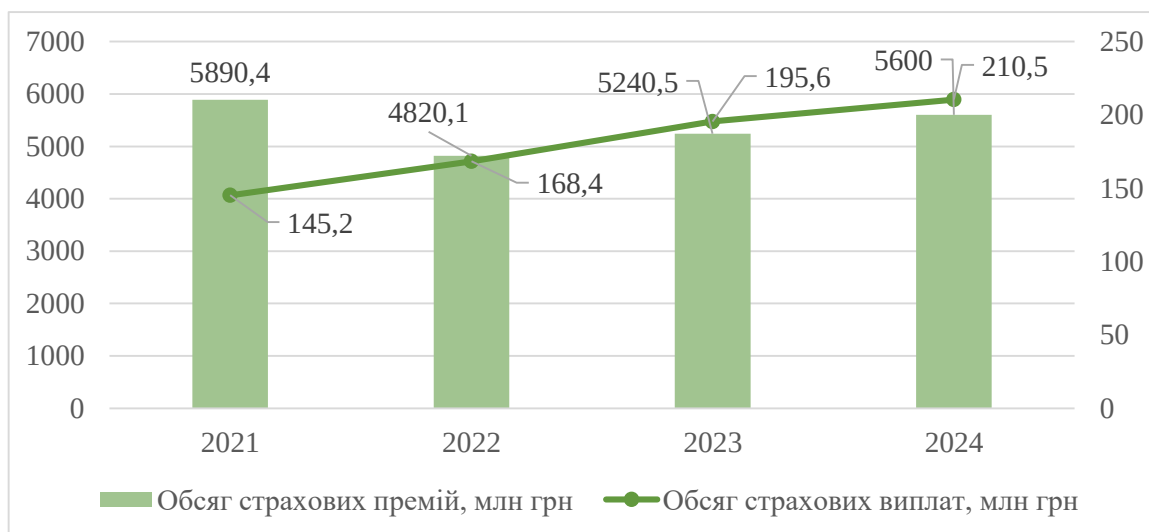

Рисунок 2.1 - Динаміка співвідношення страхових премій та виплат за договорами пенсійного страхування в Україні у 2021-2025 рр.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [38]

Процес зменшення загальної кількості страховиків на ринку страхування Life не слід розглядати виключно як негативне явище. Навпаки, у зв'язку з імплементацією НБУ нових вимог до капіталу, корпоративного управління, системи управління ризиками та платоспроможності (впровадження принципів директиви Solvency II), ринок залишають компанії, які не здатні забезпечити належний рівень надійності. Таким чином, відбувається об'єктивний процес очищення та консолідації ринку, що в довгостроковій перспективі підвищує рівень захищеності страхувальників [39].

Дані табл. 2.2 яскраво підтверджують тенденцію до концентрації ринку у провідних гравців. Зростання частки ТОП-3 компаній з 58,4% у 2022 р. до 65,0% у 2025 р. свідчить про те, що клієнти в умовах невизначеності обирають виключно найбільші, системно важливі фінансові інституції, переважно з іноземним капіталом. Частка ТОП-10 наближається до 97,5%, а всі інші страховики Life (4-8 невеликих компаній) у сукупності контролюють лише 2,5% ринку. Такий рівень концентрації є критично високим і формує ризики для конкурентного середовища, проте одночасно підвищує системну стійкість галузі в кризових умовах [38, 39].

Таблиця 2.2 - Рівень концентрації ринку страхування життя в Україні за обсягом страхових премій у 2022-2025 рр.

Група страхових компаній	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.
ТОП-3 компанії	58,4	61,2	63,5	65,0
ТОП-10 компаній	92,1	95,4	96,8	97,5
Інші компанії (4–8 СК)	7,9	4,6	3,2	2,5

Джерело: розраховано автором за даними НБУ [38] та офіційної звітності страхових компаній [40]

Важливим аспектом розвитку пенсійних страхових послуг є трансформація підходів до формування інвестиційного портфеля компаній зі страхування життя. Специфіка пенсійного страхування полягає у необхідності акумулювання значних сум протягом десятків років. Відповідно, в умовах постійних макроекономічних шоків, двозначної інфляції (у 2022 р. - 26,6%, у 2023 р. - 5,1%) та девальваційних ризиків національної валюти, завдання забезпечення стабільного інвестиційного доходу стає надскладним. Закон України «Про страхування» (2021 р.) та нормативні акти НБУ жорстко регламентують напрями інвестування страхових резервів, і страховик зобов'язаний розподіляти отриманий інвестиційний дохід (прибуток на інвестиції) на користь страхувальника, формуючи додатковий інвестиційний дохід (ДІД), що захищає накопичення від знецінення. У поточних реаліях воєнного стану абсолютна більшість компаній зі страхування життя вимушено обрали консервативну інвестиційну стратегію. Головним інструментом інвестування пенсійних активів стали облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). ОВДП забезпечують гарантовану державою прибутковість і вважаються найбільш надійним інструментом на внутрішньому ринку під час війни. З іншого боку, така концентрація активів в одному інструменті несе системні суверенні ризики (ризик дефолту держави) та обмежує можливості для досягнення вищої дохідності, яку могли б забезпечити корпоративні цінні папери чи інвестиції в реальний сектор економіки [40].

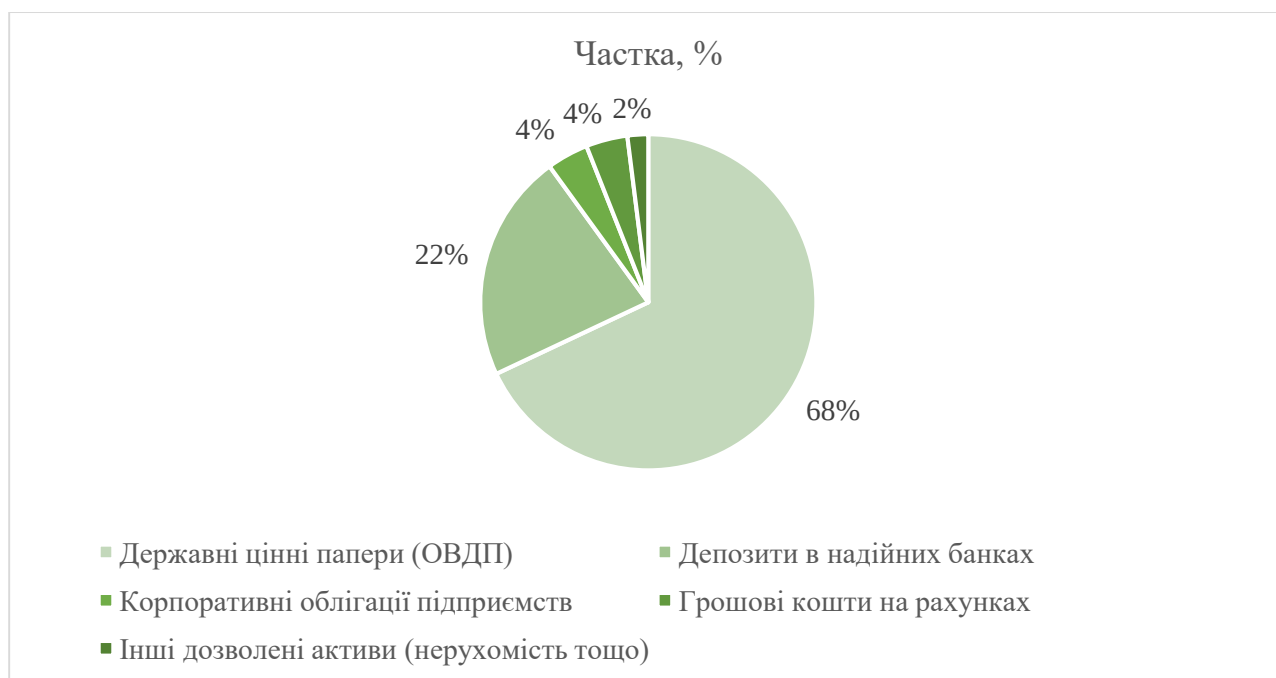

Рисунок 2.2 - Усереднена структура активів страхових компаній Life, що забезпечують покриття резервів із пенсійного страхування, станом на 2024 р., %.

Джерело: складено автором на основі консолідованої звітності страховиків Life [38, 40]

Як свідчать дані рис. 2.2, ОВДП займають домінуючу частку у структурі активів страховиків Life - 68% портфеля. Банківські депозити у надійних банках складають 20% і використовуються для забезпечення поточної ліквідності. Інші активи (нерухомість, корпоративні цінні папери, готівка) займають лише 12%. Така стратегія, хоч і вимушена, дозволяє провідним компаніям фіксувати дохідність на рівні 12-16% річних у гривні (залежно від терміну погашення ОВДП), що в поточних умовах суттєво пом'якшує втрати клієнтів від інфляції. Відсутність в Україні розвиненого внутрішнього фондового ринку та дефіцит надійних корпоративних емітентів суттєво обмежує потенціал диверсифікації пенсійних накопичень [41] (таб. 2.3).

Як свідчать дані табл. 2.3, дохідність фінансових інструментів суттєво знизилась протягом 2022-2024 рр. через поступову нормалізацію монетарної політики НБУ. У 2022 р. ОВДП давали до 25% річних, тоді як у 2024 р. - вже 14,5-16,5%. Критично важливо, що у 2022 р. усі інструменти програвали інфляції (26,6%), однак у 2023 р. ситуація кардинально покращилась: інфляція впала до 5,1%, і всі накопичувальні інструменти забезпечили суттєво позитивну реальну

дохідність. У 2024 р. через прискорення інфляції до 11,9% реальна дохідність ДІД (12,5-15,0%) залишилась незначно позитивною. Інвестиційна дохідність, яку забезпечують страхові компанії (ДІД), є конкурентоздатною порівняно з банківськими депозитами та стабільно перекиває показники інфляції у середньостроковій перспективі [38, 40].

Таблиця 2.3 - Порівняльний аналіз дохідності фінансових інструментів для пенсійних накопичень (у національній валюті) за 2022-2024 рр.

Фінансовий інструмент	2022 р., %	2023 р., %	2024 р., %	Рівень ризику
ОВДП (гривня)	22,0-25,0	17,5-19,0	14,5-16,5	Низький
Банківські депозити (гривня)	16,0-18,0	14,0-15,5	12,0-14,0	Низький-Середній
ДІД компаній страхування Life	15,0-18,0	13,5-16,0	12,5-15,0	Низький
Офіційний рівень інфляції (ІСЦ)	26,6	5,1	11,9	-

Джерело: узагальнено автором за даними НБУ [38] та публічної звітності страхових компаній [40]

Визначальною тенденцією, що кардинально змінює ландшафт взаємодії з клієнтами у сфері довгострокового страхування, є стрімка цифровізація послуг (InsurTech). Якщо раніше пенсійне страхування асоціювалося виключно з агентами та паперовими документами, то сьогодні страхові компанії активно впроваджують багатофункціональні особисті кабінети клієнтів на вебпорталах та у мобільних застосунках. Завдяки цим інноваціям страхувальник має змогу в режимі реального часу відстежувати стан свого полісу: контролювати графік сплати внесків, бачити поточну суму накопичень (математичний резерв) та перевіряти суму щороку нарахованого ДІД. Це критично важливо для підвищення прозорості та лояльності клієнтів. Крім того, спостерігається продуктова еволюція: розробка «гібридних» продуктів типу unit-linked, що поєднують надійність класичного накопичувального страхування з можливістю клієнта самостійно обирати інвестиційну стратегію (хоча такі продукти ще потребують законодавчого врегулювання в Україні) [36, 37].

Незважаючи на описані позитивні зрушення, на шляху повноцінного розвитку послуг пенсійного страхування стоять серйозні системні бар'єри. По-

перше, податкове стимулювання залишається недостатньо дієвим. Механізм отримання податкової знижки (повернення частини сплаченого ПДФО – податку на доходи фізичних осіб) за договорами довгострокового страхування життя формально діє, але процедура збору довідок та подачі декларацій відлякує багатьох громадян. Більше того, роботодавці не мають вагомих податкових преференцій для включення програм корпоративного пенсійного страхування до соціальних пакетів своїх працівників. По-друге, колосальним викликом є демографічна криза. Масова міграція мільйонів працездатних громадян за кордон, зниження народжуваності та загальне старіння нації звужують цільову аудиторію для продажу довгострокових накопичувальних полісів [39].

Аналіз рис. 2.3 показує, що найбільш критичними бар'єрами учасники ринку вважають: низький рівень фінансової грамотності населення, недостатнє податкове стимулювання та демографічні втрати внаслідок воєнної міграції. Ці три фактори у сукупності формують структурне обмеження зростання попиту на добровільне пенсійне страхування.

Синтезуючи результати проведеного аналізу, можна виділити такі основні тенденції, що визначають вектор розвитку послуг пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі:

- поглиблення інституційної стійкості та прозорості: зміцнення фінансової бази провідних гравців ринку внаслідок посилення пруденційного нагляду з боку НБУ та переходу до ризик-орієнтованих підходів в управлінні;
- зростання рівня соціальної відповідальності: поступове збільшення обсягів та частки страхових виплат за раніше укладеними багаторічними договорами, що формує позитивний клієнтський досвід в умовах кризи;
- домінування захисних інвестиційних стратегій: збереження консервативної інвестиційної політики з пріоритетом на державні цінні папери (ОВДП) через дефіцит альтернативних інструментів на фондовому ринку;
- технологічна трансформація сервісу (Digitalization): активний перехід до омніканальних систем обслуговування, розвиток мобільних додатків та самообслуговування клієнтів;

- продуктова адаптація: створення більш гнучких страхових продуктів з елементами інвестиційного вибору для клієнта (у межах чинного законодавства);
- очікування інституційного прориву: підготовка інфраструктури страховиків до запуску загальнообов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи.

Рисунок 2.3 - Основні бар'єри розвитку ринку пенсійного страхування в Україні (за результатами опитування учасників ринку).

Джерело: складено автором на основі матеріалів [39, 40]

Незважаючи на вкрай несприятливе середовище, зумовлене макроекономічною турбулентністю, девальваційним тиском та безпековими загрозами, ринок послуг пенсійного страхування України демонструє високий рівень адаптивності. Страховикам вдалося уникнути системних дефолтів та зберегти довіру існуючих клієнтів. Однак для розкриття повного потенціалу цього ринку необхідні комплексні зусилля з боку держави: ухвалення законів про обов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення, спрощення механізмів податкового стимулювання для громадян та роботодавців, а також розбудова внутрішнього фондового ринку [40, 41].

2.2 Аналіз послуг пенсійного страхування, що надаються страховими компаніями

Аналіз послуг пенсійного страхування проведемо на основі матеріалів АТ «СК «ТАС» (TAS Life) – одного з визнаних лідерів та єдиної великої суто національної компанії на ринку страхування життя України. Компанію засновано у 2000 р., вона є правонаступником ЗАТ «СК «ПриватПоліс». TAS Life входить до складу фінансово-промислової групи TAS Group, до якої також належать АТ «ТАСКОМБАНК» та АТ «Універсал Банк», що забезпечує синергію фінансових ресурсів і дистрибуційних каналів [42]. Станом на початок 2025 р. клієнтська база TAS Life налічує понад 350 000 осіб. З 2021 р. компанія є засновником Відкритого недержавного пенсійного фонду «Фонд пенсійних заощаджень» (НПФ), що дозволяє пропонувати клієнтам комплексне пенсійне планування в рамках єдиної фінансової екосистеми [43] (таб. 2.4).

Таблиця 2.4 – Основні фінансові показники діяльності АТ «СК «ТАС» у 2022-2024 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Темп приросту 2024/2022
Дохід від страхування (Life), тис. грн	245 680	313 150	371 423	+51,2
Результат страхових послуг (андеррайтинговий прибуток), тис. грн	38 210	70 378	133 263	+248,9
Страхові виплати клієнтам, тис. грн	245 970	294 817	328 317	+33,5
Кількість виплат клієнтам, од.	бл. 10 100	бл. 11 500	бл. 13 000	+28,7
Інвестиційний дохід, тис. грн	421 000	481 443	475 730	+13,0
Чистий прибуток / (збиток), тис. грн	(32 140)	109 498	(21 524)	-
Сукупний дохід, тис. грн	51 890	194 921	77 075	+48,5

Джерело: розроблено автором на основі офіційної фінансової звітності АТ «СК «ТАС» (TAS Life) за 2022–2024 рр. [43]

Дані табл. 2.4 свідчать, що дохід від страхування Life TAS Life демонструє стійку позитивну динаміку: з 245 680 тис. грн у 2022 р. він зріс до 371 423 тис. грн

у 2024 р. (+51,2%). Результат страхових послуг (андеррайтинговий прибуток - різниця між зароблені преміями та страховими виплатами і витратами на ведення справи) збільшився майже утричі - до 133 263 тис. грн, що свідчить про підвищення ефективності андеррайтингу та управління страховим портфелем. Загальна сума виплат клієнтам у 2024 р. перевищила 328 млн грн - кожна з майже 13 000 виплат підтверджує виконання компанією довгострокових зобов'язань у повному обсязі [43] (рис. 2.4).

Чистий збиток у 2024 р. у розмірі (21 524) тис. грн пояснюється від'ємним результатом операцій з цінними паперами (-100 018 тис. грн) та зростанням адміністративних витрат через регуляторні зміни, а не погіршенням основної страхової діяльності. На це вказує зростання андеррайтингового результату (+248,9%) та інвестиційного доходу (+13,0%), що свідчить про операційну ефективність компанії (рис. 2.4).

Рисунок 2.4 - Динаміка доходів від страхування життя та страхових виплат АТ «СК «ТАС» у 2022-2024 рр., тис. грн.

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «СК «ТАС» [43]

Рис. 2.4 наочно відображає позитивну динаміку обох показників: доходи від страхування щорічно перевищують рівень попереднього року, тоді як виплати клієнтам також зростають, що є свідченням одночасного розширення клієнтської бази та «дозрівання» наявного портфеля договорів.

Продуктовий портфель TAS Life у сфері пенсійного страхування є одним із найбільш диверсифікованих на вітчизняному ринку. Відповідно до ліцензії НБУ від 04.06.2024 р., компанія здійснює страхування за класом 23 «Пенсійне

страхування» та класом 19 «Страхування життя (інше)» [43]. Порівняльну характеристику ключових пенсійних програм TAS Life подано у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 - Порівняльна характеристика програм пенсійного страхування АТ «СК «ТАС»

Параметр	«ТАС-Пенсія»	«ТАС-Інвест»	«ТАС-Інвест Валютний»
Клас страхування (НБУ)	23 - Пенсійне	21 - Інвестиційне	21 - Інвестиційне
Основна мета	Накопичення до пенсійного віку + ануїтет	Накопичення та примноження капіталу (UAH)	Накопичення капіталу (USD)
Вік застрахованого	18-70 р.	18-75 р.	18-75 р.
Валюта договору	Гривня (UAH)	Гривня (UAH)	Долар США (USD)
Форма виплати	Ануїтет або одноразово	Одноразово	Одноразово
Гарантія повернення капіталу	90% внесків + бонуси (у разі смерті)	100% внесеного капіталу	100% внесеного капіталу
Середня доходність (2018–2022 рр.)	13,4% річних (UAH)	15,1% річних (UAH)	3,9% річних (USD)
Обов'язкова індексація	Так (захист від інфляції)	Не передбачена	Не передбачена
Право на податкову знижку (ПДФО)	Так	Так	Так

Джерело: складено автором на основі офіційного вебсайту АТ «СК «ТАС» (TAS Life) та загальних умов страхових продуктів [42, 44]

Флагманською пенсійною програмою TAS Life є «ТАС-Пенсія» (клас 23 НБУ). Ключовою перевагою програми є гнучкість: клієнт самостійно визначає розмір бажаної додаткової пенсії та вік її отримання без прив'язки до законодавчо встановленого пенсійного віку. Виплати здійснюються у формі ануїтету - щомісячно, щорічно або довічно - або одноразово.

Обов'язкова індексація страхових внесків є вбудованим механізмом захисту від знецінення накопичень. Договір передбачає гарантію повернення 90% внесків та нарахованих бонусів у разі смерті застрахованої особи, що забезпечує захист інтересів спадкоємців. Середня доходність програми за 2018-2022 рр. склала 13,4%

річних у гривні, що перевищувало середній рівень банківських депозитів за аналогічний період [44].

Програма «ТАС-Інвест» орієнтована на клієнтів, пріоритетом яких є максимізація накопиченого капіталу, а не отримання ануїтетних виплат. Продукт забезпечує 100% повернення внесеного капіталу та вищу середню дохідність (15,1% річних у гривні за 2018-2022 рр.) порівняно з «ТАС-Пенсія».

Відсутність обов'язкової індексації робить продукт більш гнучким за структурою внесків, однак знімає вбудований захист від інфляції.

Програма «ТАС-Інвест Валютний» є унікальним пропозиційним рішенням для клієнтів, які прагнуть захистити накопичення від девальвації гривні. Договір укладається у доларах США, дохідність складає 3,9% річних у USD за 2018-2022 рр., що є конкурентоспроможним показником для валютного сегменту. Усі три продукти надають право на отримання податкової знижки з ПДФО, що підвищує їх реальну дохідність для клієнтів [42, 44].

З метою аналізу динаміки страхових виплат розглянемо дані табл. 2.6, яка узагальнює відповідні показники TAS Life за 2022-2024 рр.

Таблиця 2.6 – Динаміка страхових виплат АТ «СК «ТАС» зі страхування життя у 2022-2024 рр.

Показник виплат	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Загальна сума виплат, млн грн	245,97	294,82	328,32
Кількість страхових виплат, од.	бл. 10 100	бл. 11 500	бл. 13 000
Темп приросту виплат до попереднього року, %	-	+19,8	+11,4
Виплати за ризиком «Втрата життя» (прог. «ТАС-Пенсія»), од.	-	45	-
Найбільша одинична виплата за рік, грн	-	567 438	2 861 132

Джерело: складено автором на основі звітів про виплати АТ «СК «ТАС» (TAS Life) та фінансової звітності [43]

Дані табл. 2.6 підтверджують позитивну динаміку страхових виплат TAS Life. Протягом 2023-2024 рр. загальний обсяг виплат зріс із 245,97 млн грн до 328,32 млн грн (+33,5%), а кількість виплат - з ~10 100 до ~13 000 на рік. Зростання

кількості виплат відображає поступове «дозрівання» страхового портфеля - виконання зобов'язань за договорами, укладеними 10-15 і більше років тому. Темп приросту виплат у 2023 р. (+19,8%) суттєво перевищує темп 2024 р. (+11,4%), що свідчить про поступову стабілізацію. Найбільша одинична виплата у 2024 р. становила 2 861 132 грн - за ризиком «Інвалідність» за корпоративним договором [43].

З метою порівняльного аналізу конкурентного середовища розглянемо також пенсійні програми СК «Княжа Лайф VIG» та СК «ПЗУ Україна Страхування Життя» - представників сегмента страховиків з іноземним **капіталом (табл. 2.7)**.

Таблиця 2.7 – Порівняльний аналіз пенсійних страхових програм АТ «СК «ТАС», СК «Княжа Лайф VIG» та СК «ПЗУ Україна СЖ» (станом на 2025 р.)

Критерій	«ТАС-Пенсія»	«Княжа Лайф VIG» / «Пенсія+»	«ПЗУ Україна СЖ» / «Рантьє 10»
Клас страхування	23	23	19
Валюта	UAH	UAH / іноземна	UAH
Макс. вік закінчення договору	70 р.	80 р.	Індивідуально
Гарантія капіталу	90% + бонуси (смерть)	100% накопичень	Гарантована страхова сума
Ануїтет	Так (щомісяч./щоріч./довічно)	Так	Так (з 10-го року)
Інвестиційний дохід	Щорічно (ДІД)	Щорічно	Щорічно
Медичне обстеження	Не потрібне	Не потрібне	Індивідуально
Звільнення від внесків при інвалідності І гр.	Так	Так	Передбачено
Право на податкову знижку	Так	Так	Так
Корпоративна гарантія	TAS Group (нац. капітал)	Vienna Insurance Group	PZU Group (Польща)

Джерело: складено автором на основі офіційних вебсайтів страховиків та умов страхових продуктів [42, 44, 45, 46].

Порівняльний аналіз у табл. 2.7 виявляє спільні риси та ключові відмінності між конкурентами. Усі три компанії пропонують класичний накопичувальний формат із захистом капіталу та ануїтетними виплатами.

Що стосується конкурентних переваг кожного гравця, то СК «Княжа Лайф VIG» вирізняється розширеним граничним віком завершення договору до 80 р. та можливістю укладання договору в іноземній валюті, що охоплює старші вікові когорти та клієнтів, зацікавлених у валютному захисті.

«ПЗУ Україна СЖ» з продуктом «Рантьє 10» апелює до гарантій потужної польської фінансової групи PZU та пропонує індивідуальний підхід до структурування страхової суми. TAS Life, натомість, вирізняється глибокою інтеграцією в екосистему TAS Group – єдиний серед аналізованих гравців має власний НПФ (Фонд пенсійних заощаджень), що дозволяє пропонувати клієнтам рішення для одночасного II та III рівнів пенсійної системи. Мережа відділень ТАСКОМБАНКУ суттєво розширює географію продажів без додаткових витрат на агентські комісії [45, 46].

Ключовим показником привабливості пенсійного страхового продукту є інвестиційна дохідність - розмір ДІД, що нараховується щорічно на накопичення клієнта. Середня дохідність TAS Life за накопичувальними договорами за 2018-2022 рр. склала 13,4% річних у гривні (програма «ТАС-Пенсія») та 15,1% у гривні й 3,9% у доларах США (програма «ТАС-Інвест»).

Ці показники означають, що за кожную вкладену 1 000 грн страхувальник у середньому отримувал 134-151 грн ДІД на рік, тобто реальна купівельна спроможність накопичень зростала, що є головною функцією довгострокового пенсійного страхування [45].

Як свідчить рис. 2.5, основу інвестиційного портфеля TAS Life складають ОВДП (близько 68%), що забезпечують фіксовану дохідність 12-16% річних у гривні. Банківські депозити займають близько 20% та використовуються для підтримки ліквідності. Решта 12% - інші активи (нерухомість, корпоративні

інструменти, готівка). Така структура є відображенням загальної тенденції на ринку страхування Life в Україні.

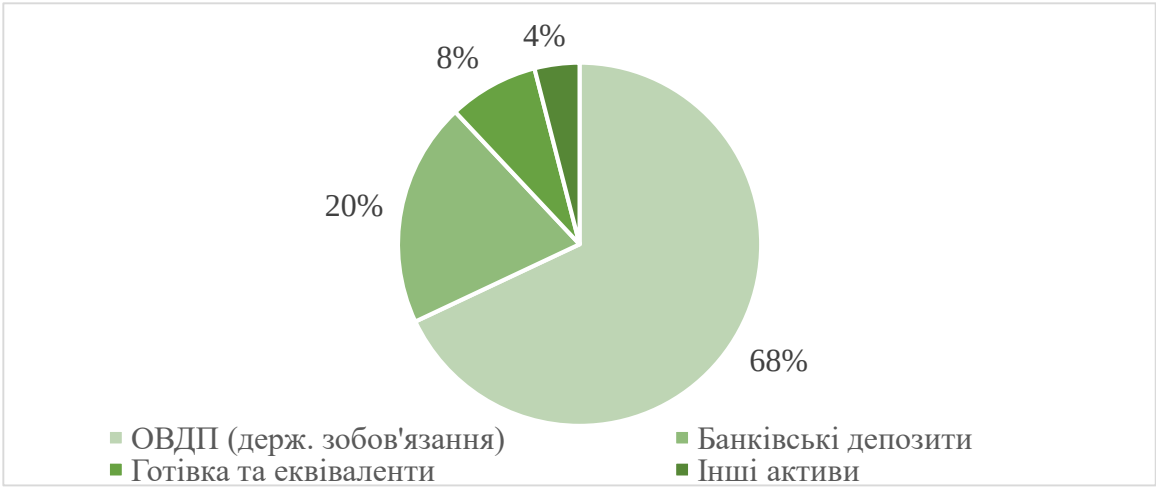

Рисунок 2.5 - Оцінювана структура інвестиційного портфеля АТ «СК «ТАС» (TAS Life) у 2024 р., %.

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «СК «ТАС» (TAS Life) [8]

Рис. 2.6 підтверджує, що інвестиційна стратегія TAS Life є консервативною, але конкурентоспроможною: ДІД за пенсійними програмами стабільно перевищує рівень банківських депозитів і офіційної інфляції у середньостроковій перспективі. Порівняно з конкурентами (СК «Княжа Лайф VIG» та СК «ПЗУ Україна СЖ») дохідність TAS Life є на схожому рівні, однак перевагою є прозорість методики нарахування ДІД та публічне розкриття середніх показників за попередні роки [43].

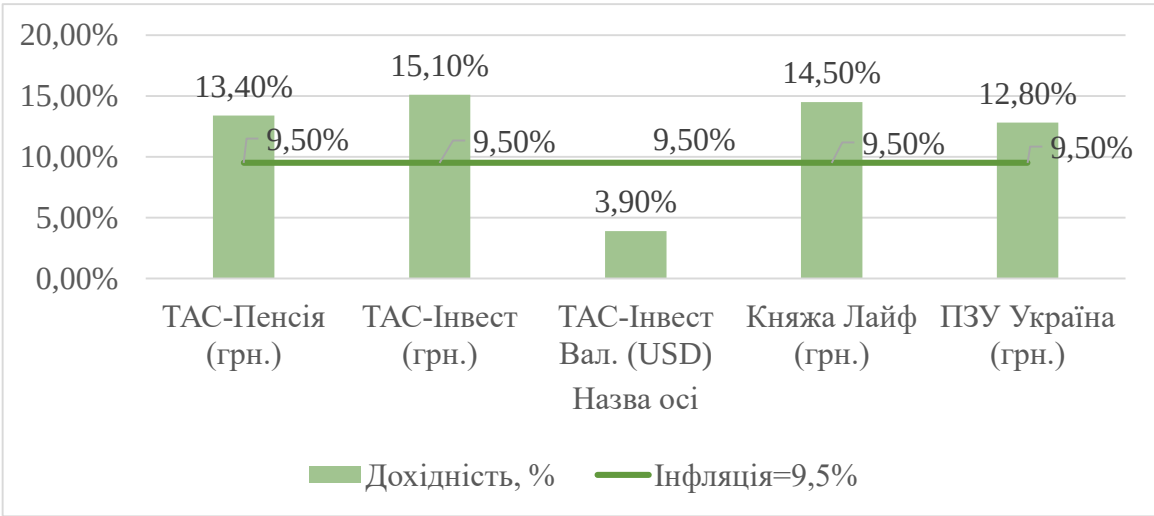

Рисунок 2.6 – Порівняльна дохідність пенсійних страхових програм провідних страховиків України (середні дані за 2018-2023 рр.), % річних.

Джерело: складено автором на основі публічних даних страховиків 42, 45, 46]

Суттєвою конкурентною перевагою TAS Life є цифрова інфраструктура обслуговування клієнтів: особистий кабінет на сайті та мобільний застосунок дозволяють відстежувати стан накопичень, переглядати нараховані бонуси та здійснювати оплату внесків онлайн через pay.taslife.com.ua. Виплати здійснюються протягом кількох годин після подачі документів. Окрема перевага – можливість оформлення полісів безпосередньо у відділеннях ТАСКОМБАНКУ, що суттєво розширює канали залучення нових страхувальників. Характеристику каналів продажів та цільових сегментів клієнтів TAS Life подано у табл. 2.8 [42].

Дані табл. 2.8 свідчать про диверсифіковану структуру каналів продажів TAS Life. Основним і найбільш продуктивним каналом залишається агентська мережа фінансових консультантів, яка забезпечує понад 70% продажів.

Таблиця 2.8 - Структура каналів продажів та цільові сегменти клієнтів TAS Life (2024 р.)

Канал продажів / Сегмент	Характеристика	Основні продукти
Агентська мережа (прямі продажі)	Фінансові консультанти TAS Life – основний канал (понад 70% продажів)	«ТАС-Пенсія», «ТАС-Лайф», «ТАС-Інвест»
Банківська мережа (ТАСКОМБАНК)	Відділення та онлайн-сервіси банку; потужне охоплення регіонів	«ТАС-Лайф», кредитне страхування
Корпоративний сегмент (B2B)	Підприємства-роботодавці для колективних договорів; перспективний напрям	Корпоративне страхування Life
Онлайн-канал (сайт / мобільний застосунок)	Фізичні особи, що самостійно обирають страховку; зростаючий сегмент	Захист від травм, медичне страхування
Партнерський канал	Угоди з іншими фінансовими установами TAS Group	Кредитне страхування, «ТАС-Лайф»

Джерело: складено автором на основі публічної інформації АТ «СК «ТАС» (TAS Life) [42, 44]

Банківська мережа ТАСКОМБАНКУ є стратегічним каналом, що забезпечує охоплення регіонів та доступ до клієнтів, які вже є вкладниками банку. Корпоративний (B2B)

сегмент залишається недостатньо розвиненим, що є основним резервом зростання за умови запровадження відповідних податкових стимулів для роботодавців. Онлайн-канал активно розвивається та орієнтований переважно на молодшу аудиторію з вищим рівнем фінансової грамотності [42, 44].

Таким чином, аналіз послуг пенсійного страхування на прикладі АТ «СК «ТАС» (TAS Life) дозволяє зробити такі висновки. По-перше, компанія сформувала широкий продуктовий портфель у сфері пенсійного накопичення (ТАС-Пенсія, ТАС-Інвест, ТАС-Інвест Валютний), що задовольняє потреби різних клієнтських сегментів. По-друге, попри складні умови воєнного стану, дохід від страхування Life зріс на 51,2% за 2022-2024 рр., а виплати клієнтам перевищили 328 млн грн у 2024 р. По-третє, середня інвестиційна дохідність 13,4% річних у гривні є конкурентоспроможною відносно альтернативних інструментів накопичення. По-четверте, позиціонування TAS Life як єдиного лідера з виключно національним капіталом у поєднанні з мережею ТАСКОМБАНКУ та власним НПФ формує унікальну екосистему пенсійного фінансового планування на страховому ринку України [42, 43, 44].

2.3 Перспективи розвитку послуг пенсійного страхування на страховому ринку

Проведений у попередніх підрозділах аналіз засвідчив, що попри певний прогрес, ринок пенсійного страхування України реалізує лише незначну частку свого потенціалу. Рівень проникнення страхування Life не перевищує 0,10-0,11% ВВП [38], тоді як у розвинених країнах ЄС цей показник сягає 4-8%. За таких умов ідентифікація конкретних напрямів вдосконалення і розробка обґрунтованих пропозицій є необхідною умовою для розкриття повного потенціалу пенсійного

страхування як механізму соціального захисту та джерела «довгих» інвестиційних ресурсів для економіки України [36, 37].

Першим і найбільш фундаментальним напрямом вдосконалення є запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи - другого рівня (табл. 2.9). Законопроект № 9212 «Про накопичувальне пенсійне забезпечення», зареєстрований у Верховній Раді у квітні 2023 р., передбачає обов'язкові відрахування роботодавців від фонду оплати праці: 1% - у перший рік, 1,5% - у другий рік та 2% - починаючи з третього року реалізації реформи [47].

Таблиця 2.9 – Основні напрями вдосконалення послуг пенсійного страхування в Україні

Напрямок вдосконалення	Ключова проблема	Конкретний захід	Очікуваний ефект
1. Запровадження II рівня ПС (обов'язкова накопич. система)	Солідарна система не забезпечує достатнього рівня пенсій	Прийняття законопроекту № 9212; внески 1-2% від ФОП	Залучення мільйонів нових учасників; «довгі» гроші в економіці
2. Вдосконалення механізму податкової знижки	Ліміт знижки (4 240 грн/міс у 2024 р.) занадто низький; процедура складна	Підвищення ліміту до 20-25% доходу; спрощення подачі декларацій онлайн	Стимулювання добровільного пенсійного страхування середнього класу
3. Корпоративне пенсійне страхування (B2B)	Відсутність вагомих пільг для роботодавців	Надання права відносити страхові внески на витрати (до 5% ФОП)	Масове охоплення найманих працівників через роботодавця
4. Розширення дозволених інструментів інвестування	Домінування ОВДП - концентрація суверенних ризиків	Допуск до корпоративних облігацій, муніципальних паперів, unit-linked	Підвищення дохідності; диверсифікація ризиків портфеля
5. Розвиток цифрових каналів та фінансової грамотності	Низька обізнаність населення; недовіра до накопичувальних інструментів	Державні кампанії фін. грамотності; онлайн-калькулятори пенсій; відкриті дані	Зростання попиту на добровільне пенсійне страхування

Джерело: розроблено автором на основі аналізу законодавства та матеріалів [36, 37, 39, 47, 48, 49].

У квітні 2024 р. Верховна Рада направила проєкт на доопрацювання, і 25 квітня 2024 р. він повернутий уряду із зауваженнями (не вистачило 12 голосів) [48]. Водночас уряд зобов'язується повторно внести оновлену версію законопроекту до

парламенту [49]. Для страхових компаній прийняття цього закону означатиме принципово новий ринок: страховики поряд із НПФ та банками отримають статус авторизованих провайдерів другого рівня та доступ до мільйонів нових учасників.

Систематизовані у табл. 2.9 напрями вдосконалення утворюють комплексну взаємопов'язану систему заходів.

Реалізація першого напрямку - запровадження II рівня ПС - є системоутворюючим кроком, оскільки через обов'язкові відрахування залучить до пенсійного накопичення мільйони громадян, які ніколи не купували страховку добровільно. Другий і третій напрями (вдосконалення податкових механізмів) є взаємодоповнюючими: підвищення ліміту знижки стимулює фізичних осіб, а пільги для роботодавців забезпечують масовий охопит через корпоративний сектор. Четвертий напрям (розширення інвестиційних інструментів) критично важливий для забезпечення конкурентоспроможної дохідності: без розвитку фондового ринку страховики залишатимуться заручниками ОВДП-стратегії. П'ятий напрям (цифровізація та фінансова грамотність) має горизонтальний характер і підтримує ефективність усіх інших заходів. Їх реалізація потребує скоординованих дій на законодавчому, регуляторному та ринковому рівнях [36, 37, 39].

Оцінку пріоритетності та складності реалізації кожного напрямку наведено на рис. 2.7.

Як свідчать дані рис. 2.7, найвищу пріоритетність за найбільшої складності реалізації має запровадження II рівня ПС (законопроект № 9212). Вдосконалення механізму податкової знижки поєднує відносно просту реалізацію (зміна одного підпункту Податкового кодексу) з середнім рівнем пріоритетності. Розвиток цифрових каналів є найменш складним заходом і може бути реалізований страховиками самостійно без законодавчих змін.

Другим критичним напрямом є вдосконалення системи податкових стимулів. Чинне законодавство (пп. 166.3.5 Податкового кодексу України) надає страхувальникам право на податкову знижку з ПДФО у розмірі страхових внесків за договорами довгострокового страхування життя.

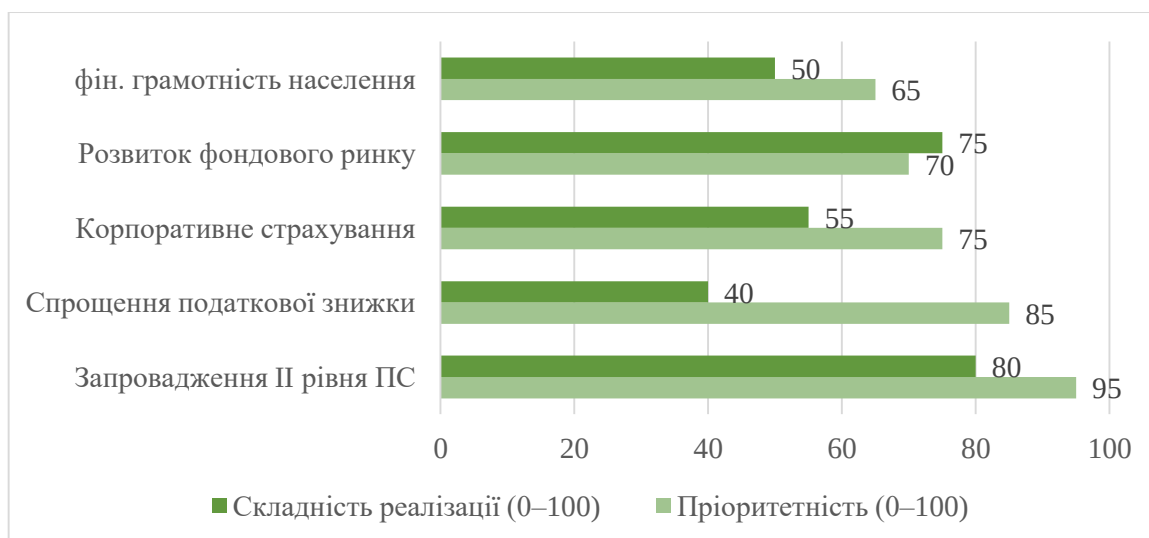

Рисунок 2.7 - Порівняльна оцінка напрямів вдосконалення пенсійного страхування за пріоритетністю та складністю реалізації (бали 0-100).

Джерело: розроблено автором на основі [36, 37, 39, 47, 48, 49].

У 2024 р. максимальний місячний розмір такої знижки на самого страхувальника становив 4 240 грн (прожитковий мінімум $\times$ 1,4), а загальний річний ліміт - 50 880 грн [50]. Фактична сума ПДФО до повернення становить 18% від цієї суми - тобто не більше 9 158 грн на рік. Попри формальну наявність пільги, вона практично не стимулює накопичення: при типовому річному внеску 24 000-60 000 грн повернення є символічним порівняно з реальним фінансовим навантаженням [50].

Дані табл. 2.10 ілюструють, що зміни ліміту податкової знижки протягом 2022–2024 рр. мали виключно індексаційний характер (прив'язка до прожиткового мінімуму) і не відображали реальної потреби у стимулюванні довгострокових накопичень. Зростання ліміту з 3 300 грн/міс у 2022 р. до 4 240 грн/міс у 2024 р. (+28%) є менш суттєвим порівняно з темпом інфляції за аналогічний період, тобто реальна вартість знижки фактично знизилась. Максимальне повернення ПДФО у 2024 р. (9 158 грн) складає лише 15-25% від типових річних внесків на пенсійне страхування, що є недостатнім стимулом.

Пропонується перейти до визначення ліміту як відсотка від доходу страхувальника (20-25%), що є поширеною практикою в країнах ЄС. Для корпоративного сегменту доцільно дозволити відносити страхові внески до складу

витрат підприємства у межах до 5 % фонду оплати праці. Запровадження автоматичного нарахування знижки на основі даних від страховика до ДПС усуне бюрократичні перешкоди та суттєво підвищить рівень користування пільгою [36, 39].

Таблиця 2.10 - Параметри податкової знижки за договорами страхування життя у 2022-2025 рр. та пропозиції щодо їх вдосконалення

Параметр	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Пропозиція (перспектива)
Місячний ліміт знижки на страхувальника, грн	3 300	3 760	4 240	4 240	10 000-12 000
Річний ліміт знижки (×12), грн	39 600	45 120	50 880	50 880	120 000-144 000
Макс. повернення ПДФО (18%), грн	7 128	8 122	9 158	9 158	21 600-25 920
Можливість знижки за члена сім'ї 1-го ступ. спорідненості	50 % ліміту	50 % ліміту	50 % ліміту	50 % ліміту	70-100 % ліміту
Знижка для роботодавця (корпоративне страхування)	Відсутня	Відсутня	Відсутня	Відсутня	До 5% ФОП на витрати
Спосіб подачі документів	Паперова декларація	Паперова / онлайн	Паперова / онлайн	Паперова / онлайн	Автоматичне нарахування

Джерело: складено автором на основі пп. 166.3.5 Податкового кодексу України та [50].

Третім напрямом є продуктова та технологічна модернізація страхових послуг. Сучасний споживач очікує від пенсійного страхування прозорості, гнучкості та контролю. Перспективними є продукти типу unit-linked, що поєднують накопичувальне страхування із можливістю самостійно обирати інвестиційну стратегію для частини внесків. В Україні такі продукти потребують законодавчого врегулювання – зокрема, внесення змін до Закону України «Про страхування» та нормативних актів НБУ. Для TAS Life впровадження unit-linked відкрило б можливість залучення клієнтів з вищим рівнем фінансової грамотності. Паралельно має розвиватися цифрова екосистема: повна онлайн-верифікація, вбудовані пенсійні калькулятори, автоматизоване нарахування і виплата ануїтетів [36, 42].

Реалізація пропозицій, систематизованих у табл. 2.11, вимагає чіткого розподілу відповідальності між суб'єктами. Продуктова лінійка та цифровізація

перебувають переважно у компетенції самих страховиків, тоді як зміна інвестиційних нормативів та регуляторної бази - у компетенції НБУ та Верховної Ради України.

Таблиця 2.11 – Конкретні пропозиції щодо вдосконалення послуг пенсійного страхування в Україні

Напрямок	Поточний стан	Пропозиція щодо вдосконалення	Відповідальний
Продуктова лінійка	Класичне накопич. + анuitет; інвест. страхування	Впровадження unit-linked (після законод. змін); страхування з ESG-стратегіями	Страховики + НБУ
Інвестиційна стратегія	Домінування ОВДП (понад 68% портфеля)	Поступовий допуск до корпоративних облігацій, муніципальних паперів, ETF	НБУ (зміна нормативів)
Цифровізація та сервіс	Особистий кабінет, онлайн-оплата; частково паперові договори	Повний е-договір; автоматична податкова знижка; відкриті API для банків-партнерів	Страховики + ДПС
Фінансова грамотність	Точкові освітні ініціативи страховиків	Державна програма фін. грамотності; пенсійний симулятор на сайті ПФУ	МОН + Мінсоцполітики
Регуляторна база	Перехід на ризик-орієнтований нагляд НБУ; Закон «Про страхування» (2021 р.)	Впровадження Solvency II (повноцінне); стрес-тести; посилення захисту прав споживачів	НБУ + Верховна Рада
Демографічна адаптація	Стандартна вікова лінійка продуктів	Продукти для учасників бойових дій (УБД); вікові програми 55+; мікрострахування	Страховики + Мінсоцполітики

Джерело: розроблено автором на основі [36, 37, 39, 41, 42, 47, 48, 49, 50]

Особливу увагу слід приділити демографічній адаптації продуктів: запровадження спеціальних програм для учасників бойових дій (УБД) та осіб у передпенсійному віці (55+) дозволить розширити цільову аудиторію страховиків в умовах скорочення стандартного клієнтського пулу. Мікрострахування (мінімальні внески від 500-1 000 грн/рік) є перспективним для залучення малозабезпеченого населення, яке наразі повністю виключене з системи добровільного пенсійного накопичення [36, 37].

З урахуванням описаних напрямів вдосконалення окреслимо перспективи розвитку послуг пенсійного страхування в Україні на горизонті 2025-2028 рр. Прогноз будується на двох сценаріях: базовому (реформи реалізуються поступово, без запровадження II рівня у найближчій перспективі) та оптимістичному (законопроект № 9212 приймається у 2025–2026 рр., страховики включаються до накопичувальної системи як провайдери).

Дані табл. 2.12 свідчать, що навіть за базовим сценарієм ринок демонструватиме щорічний приріст на 8-12%, що випереджає прогнозну інфляцію і свідчить про реальне зростання галузі. Розрив між базовим та оптимістичним сценаріями стає відчутним починаючи з 2026 р. і до 2028 р. досягає 2 300 млн грн (10 500 проти 8 200 млн грн). Це означає, що запровадження II рівня пенсійної системи здатне забезпечити майже 28% додаткового обсягу ринку.

Таблиця 2.12 – Прогноз розвитку ринку страхування життя та пенсійного страхування в Україні на 2025-2028 рр. (базовий та оптимістичний сценарії)

Показник	2024 р.	2025 р.	2026 р.	2027 р.	2028 р.
Загальні премії Life (базовий сц.), млн грн	5 600	5 900	6 500	7 300	8 200
Загальні премії Life (оптимістичний сц.), млн грн	5 600	6 100	7 200	8 800	10 500
Питома вага ПС у портфелі Life, %	8,1	8,3-8,5	8,5-9,5	9-11	10-13
Кількість діючих пенсійних договорів, тис. од.	76,2	78-82	85-95	95-115	110-140
Рівень проникнення Life до ВВП, %	0,10	0,10-0,11	0,11-0,13	0,12-0,16	0,14-0,20

Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ [38] та власних прогнозних розрахунків.

Кількість діючих пенсійних договорів за оптимістичним сценарієм може зрости до 140 тис. одиниць до 2028 р. – майже вдвічі порівняно з 2022 р. Рівень проникнення Life до ВВП при оптимістичному сценарії може сягнути 0,20%, що є

вдвічі вищим за показник 2024 р., хоча залишатиметься суттєво нижчим від показників ЄС [37, 38](рис. 2.8).

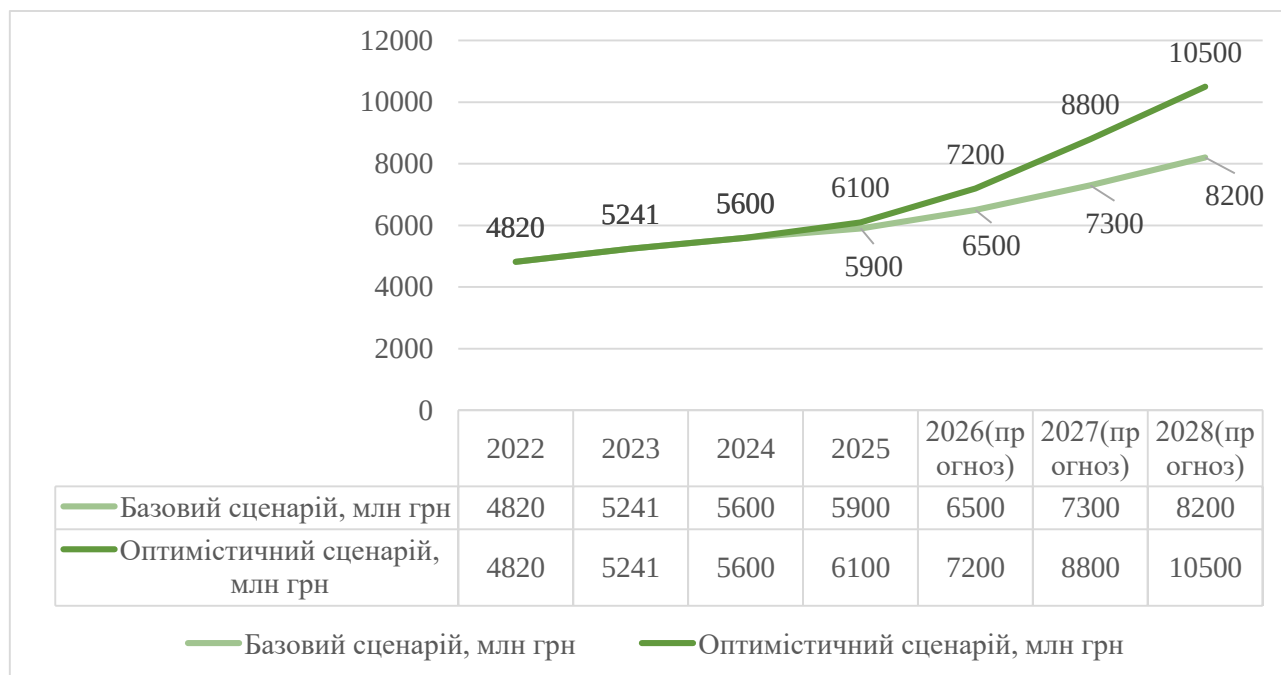

Рисунок 2.8 - Прогноз динаміки загальних премій зі страхування життя в Україні за базовим та оптимістичним сценаріями (2022-2028 рр.), млн грн.

Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ та власних прогнозних розрахунків [38].

Так наочно можна побачити, що ухвалення законопроекту № 9212 і включення страховиків до II рівня є ключовим каталізатором прискореного зростання, починаючи з 2026 р. Розрив між сценаріями поступово розширюється, що відображає кумулятивний ефект залучення нових учасників через механізм обов'язкових відрахувань.

Аналіз діяльності АТ «СК «ТАС» (TAS Life) та загальних ринкових тенденцій дозволяє сформулювати конкретні рекомендації для компанії щодо посилення позиції в сегменті пенсійного страхування. По-перше, TAS Life доцільно активізувати розвиток корпоративного каналу продажів: за умови введення пільг для роботодавців партнерство з великими підприємствами TAS Group (ТАСКОМБАНК, Універсал Банк) дозволить охопити десятки тисяч нових страхувальників без суттєвих маркетингових витрат [42]. По-друге, необхідно готувати інфраструктуру до участі у II рівні ПС: розробити окрему лінійку «пенсійного рахунку» (аналог накопичувального рахунку в НПФ), пройти

авторизацію відповідно до вимог майбутнього закону і позиціонуватися для клієнтів як зручна альтернатива державному фонду зі страховим захистом на додачу. По-третє, впровадження автоматизованого механізму подання документів для отримання клієнтом податкової знижки безпосередньо через застосунок TAS Life значно підвищить цінність продукту в очах страхувальника [42, 44, 50].

Таким чином, перспективи розвитку послуг пенсійного страхування в Україні є значними, однак їх реалізація вимагає комплексних і синхронних зусиль. На державному рівні пріоритетними залишаються: ухвалення закону про загальнообов'язкову накопичувальну систему (законопроект № 9212), підвищення лімітів та спрощення механізму податкової знижки, а також побудова розвиненого фондового ринку для диверсифікації інвестицій страховиків [47, 48, 49]. На рівні страховиків - розробка нових гнучких продуктів (unit-linked), масштабування цифрового сервісу та активна участь у формуванні фінансової грамотності населення. За умови реалізації оптимістичного сценарію загальні премії зі страхування Life можуть сягнути 10,5 млрд грн до 2028 р., а питома вага пенсійного страхування у ВВП - подвоїтися відносно рівня 2024 р. Це не лише посилить соціальний захист громадян, але й сформує потужне внутрішнє джерело довгострокових інвестицій для відбудови та розвитку України [37, 39].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних та практичних аспектів надання послуг пенсійного страхування страховиками на страховому ринку України дозволило сформулювати низку таких висновків:

1. За результатами дослідження сутності та ролі пенсійного страхування у соціальному захисті населення встановлено, що воно є системою економічних і соціальних відносин, у межах якої формуються та перерозподіляються фінансові recursos для забезпечення стабільних пенсійних виплат як у державному, так і в недержавному секторі.

2. Аналіз наукових підходів виявив два основних погляди на його трактування: вузький - де пенсійне страхування розглядається виключно як елемент державної системи, та ширший - де воно є складовою загальної системи соціального страхування, що охоплює і добровільний сектор.

3. Обґрунтовано доцільність саме другого підходу, оскільки пенсійне страхування реалізується не лише на рівні держави, а й через діяльність недержавних пенсійних фондів і страхових компаній зі страхування життя. В умовах наростаючого дефіциту Пенсійного фонду України (близько 140 млрд грн у 2025 р.), зниження коефіцієнту заміщення до ~30% та погіршення демографічної ситуації добровільне пенсійне страхування набуває стратегічного значення як механізм захисту громадян від соціальних ризиків похилого віку.

4. Характеристика страхових компаній як суб'єктів надання послуг пенсійного страхування засвідчила, що вони займають унікальну нішу серед учасників пенсійного ринку. На відміну від банків, які залучають кошти на умовах зворотності, та недержавних пенсійних фондів, що виконують лише накопичувальну функцію, страхові компанії зі страхування Life забезпечують комплексний захист: поряд із накопиченням пенсійних коштів вони гарантують виплати при настанні ризиків смерті, інвалідності та критичних захворювань.

5. Після реформи «спліт» (2020 р.) єдиним регулятором небанківського фінансового сектору став НБУ, який здійснює пруденційний нагляд на принципах

директиви ЄС Solvency II. Правова база їхньої діяльності сформована Законом України «Про страхування» № 1909-IX (2021 р.), що передбачає перехід до ризик-орієнтованого нагляду і підвищення вимог до капіталу та якості управління ризиками.

6. Класифіковано чотири основні групи ризиків страхових компаній у пенсійному страхуванні: актуарний, інвестиційний, інфляційний та ризик дострокового розірвання договорів (lapse risk), для кожного з яких визначено відповідні інструменти управління.

7. Дослідження принципів та механізму функціонування послуг пенсійного страхування показало, що він являє собою замкнений фінансовий цикл: страхові внески → страхові резерви → інвестування → інвестиційний дохід → виплати. Кожна ланка цього циклу є одночасно об'єктом регулювання та актуарного контролю.

8. Фінансово-математична основа механізму базується на методі проспективного резервування: математичний резерв у будь-який момент дорівнює різниці між поточною вартістю майбутніх виплат та поточною вартістю майбутніх внесків, що гарантує відповідність резервів реальним зобов'язанням страховика. Виокремлено три групи принципів функціонування пенсійного страхування - фінансово-економічні (еквівалентності зобов'язань, довгостроковості, актуарної обґрунтованості), інституційні (платоспроможності, надійності та гарантованості виплат) та клієнтоорієнтовані (прозорості, захисту прав страхувальника), - що утворюють ієрархічну систему, підпорядковану єдиній меті забезпечення довгострокових зобов'язань перед страхувальниками.

9. Аналіз тенденцій розвитку послуг пенсійного страхування на страховому ринку України за 2021-2025 рр. виявив суперечливі процеси. Після різкого спаду 2022 р., спричиненого повномасштабним вторгненням, ринок демонструє поступове відновлення: загальний обсяг страхових премій зі страхування Life зріс з 4 820,1 млн грн у 2022 р. до 5 950,0 млн грн у 2025 р., а кількість діючих пенсійних договорів повернулась до рівня 2021 р. (~78,5 тис.

одиниць). Водночас рівень проникнення страхування Life до ВВП залишається вкрай низьким (0,10%), що у 40-80 разів нижче за показники країн ЄС.

10. Виявлено стійку тенденцію до концентрації ринку: частка ТОП-3 компаній зросла з 58,4% у 2022 р. до 65,0% у 2025 р., а кількість страховиків Life скоротилась з 18 до 14. Домінуючою інвестиційною стратегією залишається консервативна - з пріоритетом на ОВДП (близько 68% портфеля), що забезпечує дохідність 12-16% річних у гривні та у середньостроковій перспективі перекидає інфляцію. Позитивною тенденцією є зростання обсягів страхових виплат (+57,0% за аналізований період), що підтверджує виконання страховиками довгострокових зобов'язань перед клієнтами.

11. Практичний аналіз послуг пенсійного страхування на прикладі АТ «СК «ТАС» (TAS Life) - єдиного великого страховика Life з виключно національним капіталом – підтвердив операційну стійкість компанії в умовах воєнного стану. Дохід від страхування Life зріс на 51,2% за 2022-2024 рр. (з 245 680 до 371 423 тис. грн), андеррайтинговий прибуток збільшився майже втричі - до 133 263 тис. грн (+248,9%), а загальна сума виплат клієнтам у 2024 р. перевищила 328 млн грн (~13 000 виплат).

12. Порівняльний аналіз продуктового портфеля засвідчив, що TAS Life пропонує три основних пенсійних продукти: «ТАС-Пенсія» (клас 23 НБУ, середня дохідність 13,4% річних у гривні за 2018-2022 рр.), «ТАС-Інвест» (15,1% річних у гривні) та «ТАС-Інвест Валютний» (3,9% річних у доларах США), що задовольняє потреби різних клієнтських сегментів. Конкурентною перевагою компанії є унікальна фінансова екосистема: поєднання страховика, ТАСКОМБАНКУ та власного НПФ «Фонд пенсійних заощаджень» дозволяє пропонувати клієнтам комплексне рішення для II та III рівнів пенсійної системи одночасно, що відрізняє TAS Life від конкурентів з іноземним капіталом - «Княжа Лайф VIG» та «ПЗУ Україна СЖ».

13. Визначення напрямів вдосконалення та перспектив розвитку послуг пенсійного страхування дозволило сформувати комплексну систему взаємопов'язаних заходів. На основі критичного аналізу та узагальнення

актуальних нормативно-правових джерел було обґрунтовано, що першочерговим і системоутворюючим є ухвалення законопроекту № 9212 про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення (II рівень), що передбачає обов'язкові відрахування роботодавців у розмірі 1–2% від фонду оплати праці та дозволить залучити мільйони нових учасників до системи пенсійного накопичення. Шляхом систематизації чинних податкових практик запропоновано авторське вдосконалення механізму податкової знижки з ПДФО - підвищення її ліміту до 20-25% від річного доходу страхувальника та запровадження автоматичного нарахування через взаємодію страховика з ДПС.

14. Третім напрямом, сформованим на основі вивчення закордонного досвіду корпоративного страхування, визначено надання роботодавцям права відносити страхові внески до складу витрат (до 5% фонду оплати праці) для стимулювання корпоративного пенсійного страхування. Четвертим - розроблене на засадах інвестиційного аналізу обґрунтування щодо розширення дозволених інструментів інвестування страхових резервів (корпоративні та муніципальні облігації, ETF) з метою диверсифікації пенсійних активів і зниження концентрації суверенних ризиків. П'ятим - узагальнення теоретичних підходів до цифровізації ринку, що дозволило висунути рекомендації щодо законодавчого врегулювання продуктів типу unit-linked та масштабування цифрового обслуговування клієнтів.

15. Спираючись на опрацьовану статистичну базу, було самостійно побудовано прогнозний аналіз за двома сценаріями на 2025–2028 рр., який показав, що за оптимістичним сценарієм (ухвалення законопроекту № 9212 у 2025-2026 рр.) загальні премії зі страхування Life можуть сягнути 10 500 млн грн, кількість діючих пенсійних договорів - 140 тис. одиниць, а рівень проникнення Life до ВВП - подвоїтися до 0,20%.

Таким чином, проведене дослідження засвідчило, що ринок послуг пенсійного страхування України, незважаючи на складні умови воєнного стану та макроекономічну турбулентність, демонструє адаптивність і значний потенціал для зростання. Страховим компаніям вдалося уникнути системних дефолтів, зберегти клієнтську базу та продовжувати виконання довгострокових зобов'язань.

Водночас для розкриття повного потенціалу ринку необхідні скоординовані зусилля на державному рівні - законодавчі реформи та вдосконалення податкових стимулів - і на рівні страховиків - розробка нових гнучких продуктів, цифровізація сервісу та активна участь у формуванні фінансової грамотності населення. Успішна реалізація запропонованих заходів дозволить не лише підвищити рівень соціального захисту громадян, але й сформувати потужне внутрішнє джерело довгострокових інвестиційних ресурсів для відбудови та розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болотіна Є. В., Шубна О. В., Бившева Л. О., Колесникова Г. М. Проблеми розвитку пенсійного забезпечення в Україні в контексті соціального захисту. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 1 (63). С. 162-170. URL: <https://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/180961> (дата звернення: 16.02.2026).
2. Сидор І. П. Державне пенсійне страхування в Україні: сучасні тенденції та виклики. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 2 (66). С. 210-222. URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2018/66/pdf/210-222.pdf> (дата звернення: 16.02.2026).
3. Мірошник Р. О., Біська К. С. Проблеми впровадження пенсійного страхування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2249/2172> (дата звернення: 16.02.2026).
4. Дробот Ж. А. Поняття пенсійного страхування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 182-189. URL: http://apnl.dnu.in.ua/57_2011/32.pdf (дата звернення: 16.02.2026).
5. Михальченко Г. Г. Особливості реформування пенсійної системи України в існуючих соціально-економічних умовах. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. № 2. С. 39-45. URL: <https://surl.li/ycxomg> (дата звернення: 16.02.2026).
6. Страхіві послуги: підручник. У 2 ч. Ч. 1 / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Логос, 2014. 496 с. URL: <https://surl.li/idisyu> (дата звернення: 16.02.2026).
7. Толуб'як В. С. Пенсійні реформи в зарубіжних країнах: особливості та результати. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 9, ч. 5. С. 200-213. URL: <https://surl.li/uwdipi> (дата звернення: 19.02.2026).

8. Хемій А. С. Роль пенсійного страхування в забезпеченні фінансового добробуту населення України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. № 4. С. 51-54. URL: <https://surl.li/zxajtc> (дата звернення: 19.02.2026).
9. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2015. 244 с. URL: <https://surl.li/fqhitx> (дата звернення: 19.02.2026).
10. Баранник Л. Б., Заволока Л. О., Даценко В. В., Ткаченко Н. М. Менеджмент соціального страхування: навч. посіб. Дніпропетровськ: ДДФА, 2010. 204 с. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/1990> (дата звернення: 20.02.2026).
11. Демченко В. О. Ризики у пенсійному страхуванні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 101-107. URL: <https://lnk.ua/jR6DxHRN1> (дата звернення: 20.02.2026).
12. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 25.02.2026).
13. Хемій А. С. Напрями вдосконалення системи пенсійного страхування України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 19. С. 56–60. URL: <https://lnk.ua/i9h3hKNm7> (дата звернення: 19.02.2026).
14. Бурденюк С. В. Основні виклики стабільності національної пенсійної системи на сучасному етапі розвитку суспільства. Зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: КНУТД, 2020. С. 270-273. URL: <https://lnk.ua/CjcJfHPYa> (дата звернення: 19.02.2026).
15. Рудик В. К. Сучасні тенденції розвитку системи пенсійного страхування в Україні: монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2014. 272 с.
16. Русак Г. В. Пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/22.pdf> (дата звернення: 02.03.2026).

17. Демченко К. І. Порівняльний аналіз систем пенсійного забезпечення України та різних країн світу. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 4 (30). С. 35-41.
18. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.03.2026).
19. Смутчак З. В. Система пенсійного забезпечення як складова соціального захисту населення. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. № 5 (02). С. 66-69.
20. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 03.03.2026).
21. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави: монографія. Львів: Растр-7, 2020. 196 с. URL: <https://lnk.ua/zSdYKextZ> (дата звернення: 03.03.2026).
22. Лазор О. Я., Юник І. Г. Державне управління у сфері пенсійного забезпечення в Україні: правові та організаційні аспекти. *Наукові перспективи*. 2023. № 2 (32). С. 108-122.
23. Перелік послуг, які надаються органами Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/36239-perelik-poslug-ta-de-yih-otrymaty/> (дата звернення: 10.03.2026).
24. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.03.2026).
25. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2023 р. № 1058-IV. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/zakon-ukrani-pro-zagalynoobovyazkove-derzhavne-pensyne-strahuvannya/> (дата звернення: 05.03.2026).

26. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 05.03.2026).

27. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 07.03.2026).

28. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 15.06.2021 р. № 1206-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text> (дата звернення: 07.03.2026).

29. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Офіційний сайт. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 10.03.2026).

30. Науменко С. М. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах трансформації. *Науковий журнал НАСОА*. 2022. № 2. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/download/276/271/> (дата звернення: 10.03.2026).

31. Глібко С. В. Механізм державного регулювання ринку страхових послуг. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Glibko/4.2.pdf> (дата звернення: 10.03.2026).

32. Прокопенко І. Ф., Ганін В. І. Курс фінансового права. Харків: ХМК, 2010. Гл. 14. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/finansove_pravo/lekcia14.html (дата звернення: 11.03.2026).

33. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX (зі змін та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 15.03.2026).

34. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II). Official Journal of the European Union. 2009. L 335. P. 1-155. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2009/138/oj> (дата звернення: 15.03.2026).

35. Національний банк України. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2027 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2027-roku> (дата звернення: 15.03.2026).

36. Kozmenko S., Vasylieva T. Development of the insurance market in Ukraine in conditions of digitalization. *Insurance Markets and Companies*. 2023. Vol. 14, No. 1. P. 1-12. URL: <https://www.businessperspectives.org/index.php/imc/article/view/2738> (дата звернення: 25.03.2025).

37. Пікус Р. В., Приказюк Н. В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України в контексті євроінтеграції. *Вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2024. Вип. 54. С. 142-148. URL: https://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/54_2024ua/26.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

38. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru> (дата звернення: 15.04.2025).

39. Нагайчук Н. Г. Проблеми та перспективи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 3. С. 88-94. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/snku/article/view/652> (дата звернення: 28.03.2025).

40. Сосновська О. О. Страхування: навч. посіб. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. 328 с. ISBN 978-617-658-102-4. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39294/1/O_Sosnovska_NP_Strahovanie_2021_FI_TU.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

41. Ляшенко В. І. Фінансова архітектура пенсійної системи України: виклики та трансформації. *Світ фінансів*. 2023. № 2 (75). С. 54-67. URL: <https://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1012> (дата звернення: 30.03.2025).

42. Офіційний вебсайт АТ «СК «ТАС» (TAS Life). Про компанію. URL: <https://taslife.com.ua/pro-nas> (дата звернення: 20.04.2025).

43. Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ТАС». Фінансова звітність. URL: <https://taslife.com.ua/wp-content/uploads/2025/10/tas-life-y2024-web.pdf> (дата звернення: 20.04.2025).

44. Загальні умови страхового продукту «ТАС-Пенсія». АТ «СК «ТАС» (TAS Life). URL: <https://taslife.com.ua/dokuments/zagalni-umovy-strahovogo-produktu-tas-pensiya> (дата звернення: 29.04.2025).

45. Офіційний вебсайт АТ «СК «ТАС» (TAS Life). Середня дохідність накопичувальних договорів. URL: <https://bsg.ua/life-insurance/tas.html> (дата звернення: 29.04.2025).

46. Офіційний вебсайт СК «Княжа Лайф VIG». Пенсійна програма «Пенсія+». URL: <https://www.kniazha-life.com.ua/pensiya> (дата звернення: 30.04.2025).

47. Законопроект «Про накопичувальне пенсійне забезпечення» № 9212 від 17.04.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41632> (дата звернення: 02.05.2025).

48. Верховна Рада України. Рішення від 25.04.2024 про повернення законопроекту № 9212 суб'єкту законодавчої ініціативи на доопрацювання. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/249285.html (дата звернення: 10.05.2025).

49. Пенсійна реформа 2025 року: накопичувальна система та осучаснення пенсійних виплат. Журнал «Остап». URL: <https://journal.ostapp.com.ua/uk/articles/post/pensijna-reforma-2025-roku-nakopicuvalna-sistema-ta-osucasnenna-pensijnih-viplat> (дата звернення: 10.05.2025).

50. Довгострокове страхування життя: як отримати податкову знижку з ПДФО за 2024 рік. 7eminar. URL: <https://7eminar.ua/news/2181-dovgostrokovе-straxuvannya-zittya-yak-otrimati-podatkovu-znizku-z-pdfо-za> (дата звернення: 10.05.2025).